Chester Finn

POLITICA ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Chester E. Finn Jr.

A PREDA DEMOCRAŢIA: DE CE ŞI CUM TREBUIE EA PREDATĂ ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATĂ

PRO EUROPA

Redactor: Haller István
Tehnoredactare: Pápai László Zsolt
Culegere: Mihaela Ignat, Kacsó Judit-Andrea

ISBN 973-97231-0-1

Tiparul executate la
SC LYRA SRL • Tîrgu-Mureş

Chester Finn

POLITICA ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Chester E. Finn Jr.

A PREDA DEMOCRAŢIA: DE CE ŞI CUM TREBUIE EA PREDATĂ ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATĂ

EDITURA PRO EUROPA
1996

POLITICA ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ
de Chester Finn

Copyright 1989, al American Federation of Teachers.Toate materialele publicate de Education for Democracy Project International, inclusiv această lucrare, sînt protejate de legea dreptului de autor. Cu toate acestea, acordăm, la cerere directă, permisiunea de a reproduce şi distribui, indicînd sursa, materialele conţinute aici.

American Federation of Teachers
Education for Democracy International
555 New Jersey Avenue, N.W.
Washington D.C.20001

Lucrare pregătită de Educational Excellence Network pentru Education for Democracy/International Project al American Federation of Teachers. Educational Excellence Network este o organizaţie participantă la proiect.

Politica într-o societate liberă a fost scrisă de conducerea Educational Excellence Network: Chester E. Finn, Jr., director, John P. Crisp, Jr., director adjunct şi Matthew Gandal, Andrew C. Forsaith şi Theodor Rebarber, cercetători asociaţi.

Educational Excellence Network este un birou de informare şi documentare servind sute de dascăli care doresc să reformeze, politicieni, ziarişti şi cetăţeni care sînt interesaţi în primul rînd de îmbunătăţirea educaţiei în clasele primare şi în gimnaziu, în Statele Unite. Reţeaua are membri în toată lumea şi deseori studiază şi elaborează rapoarte asupra dezvoltărilor semnificative în cadrul altor naţiuni. Reţeaua este un proiect al Institutului de studii de politică publică al Universităţii Vanderbilt.

A PREDA DEMOCRAŢIA: DE CE ŞI CUM TREBUIE EA PREDATĂ ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATĂ
de Chester E. Finn Jr.

Copyright 1991, al American Federation of Teachers.Toate materialele publicate de Education for Democracy Project International, inclusiv această lucrare, sînt protejate de legea dreptului de autor. Cu toate acestea, acordăm la cerere directă permisiunea de a reproduce şi distribui, indicînd sursa, materialele conţinute aici.

Education for Democracy Clearinghouse
American Federation of Teachers
International Affairs Department
555 New Jersey Avenue, N.W.
Washington D.C. 20001 USA
(202) 393 - 7484
(202) 879 - 4502 - fax

Chester E. Finn Jr. - Profesor de educaţie şi strategie publică al Universităţii Vanderbilt şi director al Educational Excellence Network

Observaţiile au fost pregătite pentru Conferinţa de Educaţie Civică din Nicaragua, Managua, iunie 1991

Cuprins:

POLITICA ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Introducere 7

PARTEA I:

Calitatea de cetăţean şi participarea politică 10
Participarea individuală: Drepturile cetăţeanului 10
Votul 12
Participarea cetăţenilor la campaniile electorale 14
Participarea în grup la alegeri şi libertatea de asociere 15
Politica protestului 20

PARTEA A II-A

Partide politice 22
Campanii şi alegeri 22
Sistemele de partid 23
Organizarea partidului 26
Obţinerea candidaturii partidului 27
Cum se desfăşoară o campanie de alegeri generale 28

PARTEA A III-A:

Politicianul - cel care elaborează linia politică 31
Agenda strategiei politice 32
Învestitură publică şi pîrghii civice 33

PARTEA A IV-A:

Mass media 39
Reglementările guvernului privind mass-media 41
Rolul mass-mediei în procesul politic 42
Concluzie 43

A PREDA DEMOCRAŢIA: DE CE ŞI CUM TREBUIE EA PREDATĂ ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATĂ

Introducere 48
Revitalizarea şcolilor 50
Problema îndoctrinării 52
Pericolul relativismului 53
A obţine un echilibru fragil 54
Educaţie şi democraţie 56

POLITICA ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Nu este nimic mai greu de stăpînit, mai periculos de administrat sau de un succes mai nesigur, decît a lua conducerea, introducînd o nouă ordine a lucrurilor.

Niccolo Machiavelli, 1532

Introducere

Arta de a guverna se întîlneşte peste tot, la fiecare naţiune, organizaţie, corporaţie sau familie, de la Kremlin la Casa Albă, de la sediul unei companii, pînă la sindicatele muncitoreşti. În cadrul oricărei societăţi, al oricărei alianţe, puterea trebuie împărţită, distribuită, iar diferenţele împăcate, dacă se doreşte ca aspiraţiile umane să fie în mod sistematic împlinite. Aceasta este misiunea politicii.

La apropierea dintre doi oameni se ivesc în mod natural diferenţe care, dacă ei vor să trăiască în armonie, trebuie conciliate. Atunci cînd e vorba de mai mulţi oameni, aceste diferenţe se amplifică, iar nevoia de arbitraj creşte. Politica serveşte această funcţie. Fără politică, rămîne doar anarhia.

„Politica nu este o ştiinţă exactă... Ea este arta posibilului." Mulţi mari conducători au repetat această remarcă de cînd a fost ea făcută pentru prima dată, în secolul al nouăsprezecelea, de către Bismarck. Pragmatismul conţinut de această afirmaţie sugerează că politica nu este întotdeauna binevoitoare.

Arta posibilului poate fi malignă. Lăcomia şi ignoranţa pot duce la proastă conducere, corupţie, stagnare şi decădere. Căci şi dictatorii şi tiranii - de la Germania nazistă, la Rusia stalinistă şi pînă la Irak-ul lui Saddam Hussein - au fost sau sînt angajaţi în politică.

Politica este nobilă numai atunci cînd este exercitată după principii sănătoase şi morale. O societate liberă este aceea în care politica poate dobîndi un asemenea caracter. Chiar dacă practica lumească a politicii într-o societate liberă nu este întotdeauna inspirată, funcţia sa generală este, cu toate acestea, nobilă.

Politica este deseori văzută ca „murdară" sau „artă a compromisului". Şi uneori aşa şi este. Politicienii pot ceda lăcomiei şi accepta să fie mituiţi pentru a-şi da votul în anumite chestiuni. Candidaţii la putere vor promite deseori mai mult decît ştiu că pot estima în mod

rezonabil că vor face. Şi, desigur, politica este arta compromisului, din moment ce nici un politician nu poate, într-o democraţie, să obţină ceea ce vrea sau doreşte, de unul singur. Dar într-o democraţie politica este mult mai mult. Este calea prin care publicul poate efectiv influenţa soarta ţării, bunăstarea comunităţii şi viaţa tuturor cetăţenilor.

În ce constă caracterul special al societăţilor libere? În însuşi faptul că cetăţenii sînt liberi: liberi să-şi exprime ideile şi să-şi urmărească interesele proprii. Şi mai important, într-o societate liberă, guvernul acţionează cu consimţămîntul - şi implicarea activă - a celor guvernaţi. Abraham Lincoln a descris guvernele democrate ale societăţilor libere ca unele „al căror obiectiv este să înalţe condiţia oamenilor - să ridice greutatea artificială de pe toţi umerii - să cureţe calea urmăririi spre un ţel nobil pentru toţi - să permită tuturor un început descătuşat, şanse egale în cursa vieţii."

Societăţile totalitare, autoritariste şi despotice limitează vorbele şi faptele, nepermiţînd ca oamenii să se pronunţe în problemele vitale care-i afectează. În societăţile libere, politica le dă ocazia cetăţenilor să vorbească. Această libertate, împreună cu protecţia garantată a drepturilor individuale şi ale minorităţilor, serveşte la menţinerea "politicii ca artă a posibilului" între limitele a ceea ce este de dorit în materie de probleme ale omului.

Arta guvernării democratice este fundamental un proces al conducerii majorităţii, cînd cincizeci la sută plus unu pot decide în probleme de politică publică. Dar ea trebuie să funcţioneze de asemenea între limitele prevederilor constituţionale de bază ale unei naţiuni, care trebuie să protejeze drepturile indivizilor şi ale minorităţilor. Constituţia stabileşte diferitele ramuri ale guvernării, le defineşte rolurile şi, în plus, codifică valorile fundamentale ale societăţii, **limitînd puterea guvernului** (inclusiv a poliţiei şi a armatei) de a încălca drepturile şi libertăţile cetăţenilor. Astfel, aplicarea constituţiei, interpretarea şi realizarea protecţiei şi limitărilor prevăzute de aceasta sînt îndeobşte în mîinile puterii judecătoreşti, a cărei independenţă este necesară pentru ca ea să poată rezista unei perspective injuste a majorităţii sau pentru a anula un act ilegal emis de ramurile executive sau legislative ale guvernului.

Constituirea unei societăţi libere, viabile şi stabile este un proces complex. Legile, obiceiurile, mentalitatea şi instituţiile care permit politicii democratice să opereze firesc au nevoie de timp pentru a se dezvolta, iar formarea lor poate fi însoţită de greutăţi economice şi

sociale. Şi totuşi, aşa cum spunea revoluţionarul şi omul de stat american Thomas Paine: „Aceia care vor să aibă parte de binefacerile libertăţii, trebuie să îndure şi chinul de a o răbda." Sau, cu cuvintele lui Franklin D. Roosevelt: „Unicul bastion sigur al libertăţii permanente este un guvern destul de puternic pentru a ocroti interesele poporului şi un popor destul de puternic şi destul de bine informat pentru a-şi menţine controlul suveran asupra guvernului".

Procesul politic democratic nu este nici perfect, nici static. El nu poate garanta prosperitatea, dar dă cetăţenilor posibilitatea de a decide pentru ei înşişi asupra căilor pe care le vor alege în căutarea prosperităţii, ca şi dreptul de a schimba direcţia la mijlocul drumului. Se vor face greşeli. Aceasta este natura democraţiei. Dar nu atît greşelile unei societăţi sînt acelea care ameninţă s-o distrugă, cît incapacitatea de a şi le corecta şi de a învăţa din ele.

• • •

Această lucrare descrie ştiinţa de a guverna într-o societate liberă, sub multiplele ei aspecte, concentrîndu-se asupra a patru teme centrale: rolul cetăţeanului, rolul partidelor politice şi al dirijării campaniei electorale, politicianul ca specialist în elaborarea unui politici şi funcţia mass-mediei. Şi alte elemente sînt importante, pentru felul în care contribuie sau nu la ştiinţa de a guverna într-o societate liberă. Se poate foarte bine examina, de exemplu, rolul armatei sau al birocraţiei. Am ales, spre a le discuta, patru componente fundamentale ale structurii de bază a politicii democratice, în care schimbul informaţional este liber; oamenii ajung să se angajeze în anumite acţiuni sau să fie participanţi ai diferitelor grupuri; majorităţile se definesc şi se formează coaliţii, se alege administraţia publică şi se eliberează mandate pentru schimbare. În democraţii, politica este procesul prin care cererile şi interesele unei mulţimi eterogene devin politică publică.

Edmund Burke definea guvernul ca pe "o născocire a înţelepciunii umane, care să se îngrijească de nevoile omului" şi spunea că "oamenii au dreptul ca această înţelepciune să aibă grijă de nevoile lor."

Mai aproape de atingerea acestui ideal decît oricare alta este politica democratică.

Partea I:

Calitatea de cetăţean şi participarea politică

Ca cetăţeni ai acestei democraţii, sînteţi cei care conduceţi şi sînteţi conduşi, cei care fac legile şi cei care le respectă, începutul şi sfîrşitul.

Adlai Stevenson, 1952

În orice democraţie populară, participarea tuturor cetăţenilor nu uşurează luarea deciziilor. Se aleg deci reprezentanţi care să ia deciziile în numele cetăţenilor şi să conducă operaţiunile guvernului. Cheia fezabilităţii, eficienţei şi mobilităţii acestui sistem este responsabilitatea permanentă şi controlul public.

Reprezentanţii trebuie aleşi regulat şi între alegeri ei trebuie să răspundă public pentru faptele lor şi, deşi reprezentanţii sînt aceia care modelează politica, trebuie ca oamenii să fie aceia care îi hotărăsc direcţia.

Participarea individuală: Drepturile cetăţeanului

Astfel, fiecare individ are, într-o societate liberă, un anume grad de răspundere civică. Această răspundere trebuie luată în serios. Dacă cetăţenilor nu li se poate pretinde să participe la procesul politic şi sînt liberi să-şi exprime nemulţumirea prin neparticipare, lipsa de participare a cetăţenilor impietează şi pînă la urmă erodează democraţia. Democraţia este un sistem care consfinţeşte dreptul la autoguvernare. Pentru ca democraţia să-şi atingă scopul, cetăţenii trebuie nu numai să-şi exercite drepturile individuale, dar şi să-şi asume deplina responsabilitate a unui sistem de autoguvernare.

Întotdeauna, într-o democraţie, se presupune că fiecare cetăţean are acele calităţi umane care îi furnizează motivaţia necesară pentru a-şi hotărî drumul optim în viaţă. Fiecare cetăţean posedă şi demnitatea şi potenţialul pentru a-şi îmbunătăţi poziţia socială şi cunoştinţele. Fiecare individ are şi voinţă, şi drepturi inalienabile ale omului, beneficiind astfel de dreptul la autoguvernare.

Pentru a participa efectiv, cetăţeanul trebuie informat exact asupra chestiunilor publice importante. Preocuparea pentru acestea poate fi susţinută printr-o multitudine de surse independente - cum ar fi materialele de citit (inclusiv ziarele, revistele, cărţile), programele de ştiri de la radio sau televizor, informaţia asigurată de grupări şi organizaţii particulare, discuţiile cu prietenii şi ceilalţi cetăţeni -, ca şi sursele guvernamentale sau chestionarea funcţionarilor publici. Fiecare dintre acestea ajută la creşterea cunoştinţelor cetăţenilor şi la rafinarea opiniilor lor. În toate privinţele, sînt necesare sursele multiple de informare şi menţinerea unei atitudini chibzuite, căci informaţia primită este inevitabil alterată de vederile şi prejudecăţile acelora care o vehiculează.

În scopul interpretării şi judecării adecvate a informaţiei privind afacerile publice şi private, cetăţeanul trebuie să beneficieze şi de o bună educaţie, una care îi conferă capacitatea de a gîndi critic şi de asemenea îl dotează cu un pachet informaţional în care noile informaţii îşi găsesc locul. Tinerii cetăţeni trebuie să facă cunoştinţă cu instituţiile şi procesele democraţiei şi să devină conştienţi de ocaziile care se ivesc şi răspunderile care îi aşteaptă. Pe măsură ce ei cresc, trebuie să crească şi înţelegerea lor asupra sistemului politic şi asupra problemelor care le afectează viaţa. Thomas Jefferson, autorul Declaraţiei de Independenţă şi al treilea Preşedinte al Statelor Unite, era conştient de toate acestea, în anii de formare a ţării sale: „Dacă o naţiune se aşteaptă să fie ignorantă şi liberă, într-un stat civilizat, aşteaptă ceva ce n-a fost şi nu va fi niciodată."

Într-o democraţie, educaţia este o unealtă necesară şi influentă, dar este o unealtă a societăţii, nu a guvernului, chiar dacă guvernul este răspunzător de asigurarea educaţiei în general. Şcolile trebuie să-i înveţe pe elevi şi studenţi cum funcţionează democraţia şi cum se pot ei implica în ea, dar în nici un caz nu trebuie ca ele să le controleze sau să le dicteze opiniile politice.

Votul

Din moment ce în aproape toate societăţile este imposibilă guvernarea prin exerciţiul direct, cu participarea tuturor cetăţenilor la decizii care afectează naţiunea sau comunitatea, este nevoie să se aleagă reprezentanţi care, în cadrul unor limite bine definite, vor lua deciziile necesare guvernării. În democraţiile moderne, a-ţi da votul secret în alegerea funcţionarilor publici este forma cea mai evidentă şi mai specifică de participare şi, în acelaşi timp, cea fundamentală. De multă vreme societăţile sînt judecate în funcţie de capacitatea lor de a duce la bun sfîrşit alegeri corecte şi imparţiale, şi numai cele care au reuşit s-o facă şi-au cîştigat dreptul de a se numi „libere". Participarea la scrutin şi la alegerea unui reprezentant în guvern este unul din cele mai importante drepturi ale cetăţeniei democratice.

Există cîţiva factori care intră în joc atunci cînd cetăţenii decid pentru cine să voteze. Unul este gradul în care un candidat reprezintă concepţiile, specifice într-o anume chestiune, aceluia care votează. Fiecare cetăţean are interese şi convingeri pe care le vrea împărtăşite de reprezentanţii săi în guvern; este prerogativul său, deci, să voteze pentru acel candidat care îl va reprezenta cel mai eficient. Un alt factor este apartenenţa la un partid politic. Dacă acela care votează aparţine unui partid politic, el poate dori să voteze pentru candidaţii partidului său, în scopul creşterii influenţei acestuia în guvern. (Despre rolul partidelor politice va fi vorba ceva mai tîrziu.) Un al treilea factor este calitatea personală a candidatului. Lăsînd la o parte poziţia lor în anume chestiuni, candidaţii sînt diferiţi ca şi caracter, temperament şi experienţă. Asemenea diferenţe au deseori efecte notabile asupra celor care votează (în special în societăţi în care ideologia de partid nu e puternică).

Istoria democraţiilor moderne a fost şi este a extinderii implicării civice în alegeri. Drepturile de vot, la majoritatea naţiunilor, erau iniţial restrînse la grupuri de elită (de exemplu, proprietarii) şi la bărbaţi. Dar odată cu scurgerea timpului şi cu lupta pentru egalitate în drepturi s-a renunţat la restricţii ca averea, gradul de alfabetizare, plata impozitelor şi, la naţiunile considerate „libere", s-a ajuns la sufragiul universal. În Statele Unite, de exemplu, femeilor li s-a recunoscut dreptul de a vota în 1919, iar dreptul absolut al negrilor de a vota a fost recunoscut, în sfîrşit, în 1965.

Dacă dreptul de a vota nu mai este, de obicei, restrîns la anume grupuri, există diferenţe marcante ale procentelor în care, de fapt, votează cetăţenii. Majoritatea naţiunilor din Europa Occidentală au o participare la vot mai mare decît a Statelor Unite. În participarea la alegerile legislative naţionale, Germania Federală conduce cu 90%, Franţa şi Marea Britanie au amîndouă un procent de participare de 70 pînă la 80%, în timp ce în Statele Unite se înregistrează cam 50% (deşi în anii în care au loc alegeri prezidenţiale, cifrele cresc uşor). Motivul acestor proporţii devine clar dacă studiem sistemele electorale în uz, în diferite ţări.

O diferenţă majoră între sistemele democratice este tipul de reprezentare. La multe naţiuni europene, sistemul electoral se bazează pe reprezentarea proporţională, mai degrabă decît pe pluralitatea unicei reprezentări districtuale, ca în SUA sau Marea Britanie. Reprezentarea proporţională stimulează participarea la vot, căci permite fiecărui partid, mare sau mic, să-şi mărească reprezentarea în legislativ direct proporţional de valoarea votului său în totalul de voturi. Cu cît un partid are mai multe voturi la nivelul naţiunii ca întreg, cu atît mai mulţi reprezentanţi i se va permite să aibă în guvern. Spre deosebire de acestea, în SUA şi Marea Britanie votul majorităţii în fiecare district hotărăşte cine va reprezenta districtul în guvern. Astfel, votul individual poate avea o forţă mai mare de decizie în sistemele cu reprezentare proporţională, decît în majoritatea reprezentărilor districtuale, deci în cel de-al doilea caz participarea poate să scadă.

Un alt element care influenţează participarea la vot este obligaţia de a fi înregistrat. În ţările europene, majoritatea cetăţenilor sînt incluşi automat pe lista de vot, iar listele sînt ţinute la zi de către guvern. Pe de altă parte, în Statele Unite, cetăţenii trebuie să completeze un formular pentru a fi admişi la vot. Această obligaţie se bazează pe principiul că cetăţenii trebuie să se înregistreze tot timpul, pentru a preveni înşelătoria sau abuzul pe listele de alegători. Totuşi, această obligaţie poate fi apăsătoare sau derutantă pentru unii, determinîndu-i ca nici măcar să nu se înregistreze.

Procentul participării mai poate fi influenţat şi de frecvenţa alegerilor. În SUA, cetăţeanul de rînd este chemat la urne mai des decît echivalentul său european, pentru că, mai ales la nivel local şi de stat, sînt mult mai multe organe administrative de ales. Alegătorii sînt chemaţi să-şi aleagă reprezentanţi în fiecare an (uneori în perioade

diferite ale anului), fie în administrația locală, fie statală, națională sau în administrația școlară. Aceasta face ca o evidență a votării să fie destul de dificilă. Alegerile mai puțin frecvente par să încurajeze o participare mai largă.

Dar, oricare ar fi frecvența alegerilor, regularitatea lor este cea care împiedică abuzul de putere și menține răspunderea publică a reprezentanților. Și, de asemenea, actul de a da drumul în urnă a unui buletin de vot este acela care leagă individul de societate și de țara în care trăiește.

Participarea cetățenilor la campaniile electorale

Alegerile nu înseamnă nimic fără campaniile electorale. În timpul campaniilor electorale candidații și partidele își prezintă public platformele și programele, în așa fel încît un cetățean să poată alege, în mod normal, cel mai potrivit candidat sau partid. În timpul unor asemenea campanii, publicul poate participa cel mai activ la viața politică.

Cetățenii iau parte la campaniile politice în multe feluri. Aceia care se implică la maximum pot candida ei înșiși sau pot lucra pentru campaniile electorale ale unui partid politic sau candidat. Înscrierea într-un partid sau într-o organizație activă politic este o altă formă de implicare. Poți juca un rol semnificativ discutînd cu vecinii și sfătuindu-i cum să voteze sau chiar făcînd reclamă unui candidat prin afișarea de însemne electorale în curtea casei, pe mașină sau purtînd insigne politice. În multe țări, contribuțiile financiare la campaniile politice sînt importante ca modalitate de exprimare a susținerii pentru un partid sau un candidat (de asemenea diminuează implicarea guvernului în alegeri).

Diferitele roluri ale partidelor politice pot afecta implicarea civică. În Statele Unite, cele două partide majore sînt relativ descentralizate și non-ideologice. Acest lucru oferă cetățeanului de rînd mai multe ocazii de a se implica. Deși partidele joacă un rol important (mai ales la nivel național), campaniile conduse de partid nu sînt atît de obișuite ca în celelalte democrații. Campaniile americane tind să se bazeze pe

eforturile separate ale candidaţilor şi suporterilor lor. (Acest lucru este adevărat mai cu seamă la nivel local, acolo unde ele se desfăşoară cu cea mai mare frecvenţă.) Nu trebuie nici măcar să fii membru de partid pentru a candida în administraţie. În Marea Britanie, pe de cealaltă parte, alegerile nu se fixează neapărat conform unei scheme dinainte ştiute, ci sînt convocate; în campanii se luptă cu repeziciune, cu mult mai puţine pregătiri. În consecinţă, în Marea Britanie campaniile depind de cît de repede se mobilizează membrii de partid pentru organizarea şi efectuarea lor. În afara acestor membri de partid, prea puţin cetăţeni pot participa altfel decît prin vot.

Tehnologia modernă de informare a avut influenţe importante asupra participării la campanie. Rolul important al televiziunii (mai ales în SUA) a făcut ca implicarea civică să devină din multe puncte de vedere mai pasivă. Urmărirea informaţiei în presa scrisă sau difuzată de administraţia publică nu mai este necesară. Acesta nu e neapărat un lucru rău, căci participarea poate creşte atunci cînd e nevoie de mai puţin efort pentru a te pregăti şi a te implica. Pericolul este însă acela că cetăţenii pot neglija examinarea critică a informaţiilor pe care le primesc prin intermediul televiziunii, al radioului, ziarelor sau chiar prin viu grai. Deoarece tehnologia deschide mereu căi mai noi, dar mai pasive de participare politică cetăţenii trebuie să-şi intensificle eforturile de a interpreta ceea ce văd şi aud.

Participarea în grup la alegeri şi libertatea de asociere

Dacă indivizii joacă un rol important în alegeri şi politică, mulţi găsesc că e mai eficientă participarea în grup, prin intermediul organizaţiilor şi asociaţiilor, acolo unde există interese comune. Dreptul indivizilor la libera asociere şi la organizare în diferite tipuri de grup, independente de stat, este fundamental într-o democraţie. Atunci cînd oameni care au aceleaşi interese se adună, vocile lor se amplifică. Rezultatele de orice fel - fie ele politice, economice sau sociale - sînt mai uşor de obţinut de un grup organizat decît de indivizi izolaţi. Este deci în interesul cetăţenilor care trăiesc într-o societate

democratică (dublat, dacă sînt o minoritate) să se adune în grupuri pentru a-şi spori influenţa. Aşa cum spunea observatorul politic al secolului al XIX-lea, Alexis de Tocqueville: „Nu există ţări în care asociaţiile sînt mai trebuincioase pentru prevenirea despotismului de facţiune sau a puterii arbitrare a unui prinţ, decît acelea democratic constituite."

Sînt două feluri în care aceste grupuri variate şi diferite participă la exerciţiul politic. Primul este implicarea în campaniile politice. Exact ca şi indivizii, şi grupurile pot susţine un candidat sau un partid politic, bazat pe susţinerea oferită de acel candidat sau partid politic adoptat de către organizaţie. Sindicatele pot susţine candidaţi sau partide politice care vor reprezenta optim interesele muncitorilor; grupurile de afaceri, pe cele ale oamenilor de afaceri etc. Aceste grupuri încearcă să-şi convingă membrii că un anume candidat sau partid le va reprezenta cel mai bine interesele şi pot de asemenea încerca să convingă marele public de importanţa largă a preocupărilor lor. Desigur că individul, ca cetăţean, îşi dă desigur votul în funcţie de propriile preocupări şi convingeri, dar decizia sa se va baza în parte pe informaţia şi sfaturile pe care le primeşte din partea grupurilor cărora, în mod voluntar, le aparţine.

Poate că organizaţiile sînt mult mai importante în viaţa publică după alegeri, pentru că după alegeri noii reprezentanţi fac politică şi legi. Organizaţiile libere, formate pentru a reprezenta interesele comune ale diferitelor grupuri de cetăţeni, vor încerca să influenţeze politica şi legile adoptate de ramurile executive sau legislative ale guvernului. Aceste organizaţii vor avea posibillitatea de a forma un grup de influenţă sau de a convinge reprezentanţii şi funcţionarii aleşi asupra politicii sau legii care va servi cel mai bine membrilor organizaţiei şi publicului, în general.

Grupurile reprezintă, firesc, diferite concepţii, interese şi opinii. Scopurile variază şi ele. Unele se pot concentra asupra problemelor economice, altele asupra mediului înconjurător. Unele sînt consacrate educării naţiunii, altele hrănirii lumii. Unele reprezintă oameni de aceeaşi proveniență etnică, altele adună persoane de aceeaşi credinţă religioasă; şi altele, sînt formate din oameni cu ocupaţii sau meserii înrudite. De fapt, există atîtea grupuri, reprezentînd atît de multe interese, încît este un lucru obişnuit ca un individ să fie membru în mai multe (unele chiar cu interese contradictorii!).

Diversele grupuri din societăţile democratice pot fi clasificate în mai multe feluri. Unele există numai pentru a supune guvernul unei presiuni, într-o anume problemă care afectează societatea, iar acestea caută membri care împărtăşesc opinii similare asupra acelei chestiuni. Ele sînt deseori numite „grupuri de interes". Calitatea de membru al lor reprezintă o bază de nepartizanat politic, centrată pe o anume chestiune sau într-un anume scop, în slujba căruia se subsumează eforturile tuturor. Exercitarea de presiune sau „lobbyzarea" faţă de funcţionarii din guvern devine o activitate-cheie a acestor organizaţii, pe măsură ce ele tind să cîştige capital politic şi influenţă politică. Grupurile de afaceri, de exemplu, acordă atenţie sporită politicii care ar putea influenţa creşterea lor industrială şi profitul. Asociaţiile etnice se asigură că funcţionarii publici sînt conştienţi, care le sînt interesele specifice. Bisericile şi alte organizaţii religioase pot supraveghea cu ochi atenţi moralitatea politicii guvernamentale şi încălcarea opiniilor religioase. (Aceste grupuri nu-şi limitează neapărat activitatea la o sferă atît de îngustă, dar grupurile au preocupări importante, convingeri sau ideologii asupra cărora se concentrează.) Aceste grupuri dau de asemenea mare atenţie opiniei publice, făcînd tot posibilul pentru a-şi mări baza de susţinere în chestiuni de importanţă pentru ele. Prin organizarea de demonstraţii şi distribuirea informaţiei în sprijinul cauzei lor, de exemplu, grupurile de interes pot în acelaşi timp să informeze publicul şi să influenţeze funcţionarii din guvern.

Deşi nu pot asigura prea multe servicii membrilor lor, grupurile de interes servesc ca mediatori între individ şi guvernul mult mai puţin accesibil. Într-o asemenea atmosferă, prin intermediul unui grup căreia i se alătură, un cetăţean poate cîştiga acces mai larg la elaborarea politicii guvernului, decît dacă ar încerca să influenţeze politica de unul singur. În aceasta constă puterea din spatele participării de grup.

Un alt tip de grup căruia îi aparţin cetăţenii funcţionează mai ales pentru a asigura servicii care nu sînt prestate de guvern. Asemenea grupuri vor exercita presiuni atunci cînd este necesar, dar ele pun accentul mai ales pe autoguvernare sau pe a face maximum posibil pentru o populaţie anume sau pentru comunitatea pe care o reprezintă. Asociaţiile comerciale şi sindicatele, de exemplu, există în primul rînd pentru a satisface nevoile grupurilor specifice de ocupaţie, afaceri sau de muncă în întregul ei. Ele îşi informează în permanenţă membrii asupra problemelor de interes pentru munca şi familia lor, îi apără împotriva practicilor neoneste ale patronilor, managerilor şi

guvernului şi le deschid calea participării la procesul politic. Deseori ele oferă ajutor social în sănătate, pensii, asigurări, perfecţionări şi alte servicii preţioase. Grupurile de tineri şi asociaţiile de locatari sînt iarăşi exemple de organizaţii care oferă servicii. Ambele îşi dedică eforturile îmbunătăţirii vieţii membrilor lor, cele dintîi ocupîndu-se de tineri, ultimele de aceia care trăiesc într-o anume comunitate. Dacă oamenii sînt atraşi în grupurile de interes mai ales de cauzele pe care le îmbrăţişează, ei sînt apţi de a se înscrie în organizaţii de servicii pentru a beneficia de reprezentare sau de avantaje care nu pot fi altfel obţinute.

Există diferenţe notabile în mărimea şi anvergura grupurilor. În ceea ce priveşte numărul membrilor, AFL-CIO este una dintre cele mai mari organizaţii de acest fel din Statele Unite, avînd 16 milioane de membri declaraţi. Un grup comunitar poate avea numai 10 membri. Unele din cele mai largi grupuri de interes se implică într-o varietate de probleme specifice, conexe scopurilor lor generale. În SUA, aceste organizaţii includ The Children Defense Fund (Fondul pentru Apărarea Copiilor) şi The National Wildlife Federation (Federaţia Naţională pentru Natura Liberă). Altele, cum ar fi Comitetul Naţional pentru Prevenirea Ultragierii Copiilor şi Fondul pentru Protecţia Balenelor, au o orientare mai specifică, limitîndu-şi eforturile la un aspect anume. Privitor la organizaţiile care prestează servicii, se poate face o diferenţă similară. Unele grupuri, ca Asociaţia Medicală Americană, Federaţia Profesorilor Americani şi Uniunea Naţională a Fermierilor de exemplu, au un număr uriaş de membri, în timp ce altele, cum ar fi Asociaţia Naţională a Celor care Mînuiesc Aparate Medicale pentru Îngrijire Respiratorie sau Consiliul Naţional al Profesorilor de Matematică sau Asociaţia Naţională a Cultivatorilor de Porumb au o sferă mai precisă şi membri mai puţini.

Participarea politică prin intermediul grupurilor nu este nicidecum posibilă la nivel naţional. Multe organizaţii locale se ocupă cu aspecte care afectează comunitatea şi se implică politic pentru a-şi atinge scopul. Oamenii pot crea asociaţii urmărind siguranţa publică, serviciile aduse celor în vîrstă, întreţinerea grădinilor şi parcurilor sau pentru a organiza evenimente sociale şi culturale. Poate exista un grup care să lucreze pentru îmbunătăţirea bibliotecilor locale, o asociaţie interesată de conservarea locurilor istorice ale comunităţii, un grup dedicat educaţiei muzicale, atletismului sau poeziei, un club unde se discută literatură, se joacă golf sau se învaţă dansuri.

Asemenea grupuri se conduc în general după principii democratice. Se organizează alegeri pentru conducere, apare nevoia de a lua decizii şi se naşte o strategie, foarte asemănătoare cu aceea a unui guvern oficial. În multe feluri, asociaţia voluntară sau organizaţia de serviciu este un microcosmos de democraţie; astfel, cetăţenii care se implică în munca asociaţiilor participă la forme de politică democratică. Prin intermediul unei asemenea participări, cetăţenii nu numai că influenţează strategia grupului lor specific, dar pot intra astfel în arena politică mai largă şi pot participa la procesul democratic de luare a deciziilor. Odată ce eşti ales conducător de grup sau reprezentant, de exemplu, îţi creşte nivelul de influenţă şi posibilitatea de afirmare. Astfel e mai plauzibil să fii ascultat de politicieni şi alţi cetăţeni, iar aceasta este exact definiţia succesului politic.

Libertatea de asociere este un drept dinamic şi preţios. În politica democratică, fără libertate de asociere, funcţionarii guvernamentali şi reprezentanţii aleşi ar acţiona arbitrar, neluînd în seamă preocupările indivizilor şi ale grupurilor pe care deciziile lor le afectează.

Cu toate acestea, nu trebuie să trecem cu vederea potenţialul lor de abuz. În **Documentele Federale**, James Madison avertiza asupra pericolului, inerent în orice societate liberă, reprezentat de „grupurile" sau „facţiunile"— „care sînt unite, puse în mişcare de un impuls sau o pasiune comună sau de acelaşi interes, contrare drepturilor celorlaţi cetăţeni sau intereselor permanente şi cumulate ale comunităţii." Este important să admitem că la baza puterii, libertăţilor şi drepturilor garantate indivizilor într-o democraţie există o speranţă hotărîtoare: ca cetăţeanul să fie respectuos şi tolerant faţă de interesele divergente, credinţele şi opiniile altor cetăţeni care trăiesc într-o societate liberă.

Toleranţa este greu de impus, dar politica democratică nu poate funcţiona fără ea. Există cîteva legi care „impun" toleranţa. În Statele Unite s-au promulgat legi pentru „delicte ale urii", delicte comise din motive rasiste. Asemenea delicte includ profanarea sinagogilor sau „arderile de cruci", ale Ku Klux Klan-ului pentru a-i intimida pe negri. Legislaţia drepturilor civile a promulgat pedepse penale ale practicilor rasiste. La fel, în Germania Federală şi Franţa, printre alte ţări, propaganda nazistă este un delict.

Dar, la un nivel mai larg, toleranţa este o normă socială întreţinută de obişnuinţa şi comportamentele acceptabile în societate. Asemenea norme includ adoptarea în dezbateri a procedurilor imparţiale,

permiţînd ambelor părţi să fie ascultate în mod egal. În Statele Unite noi urmăm în mod normal „Regulile Ordinii Roberts", adaptate după procedurile de dezbatere ale Parlamentului Britanic. Discuţiile şi polemicile trebuie întreţinute în limitele discursului civilizat, dar chiar în politica democratică aceste reguli sînt deseori încălcate. În Camera Comunelor, Primul Ministru este deseori huiduit şi insultat de membrii partidului de opoziţie!

Politica protestului

Participarea politică trece uneori dincolo de graniţele alegerilor şi exercitării presiunilor, incluzînd demonstraţiile, petiţiile, boicotul, grevele şi alte forme de acţiune civică directă. Aceste căi de exprimare sînt valorizate în societăţile libere. Toţi oamenii trebuie să aibă dreptul să fie auziţi. Constituţia SUA garantează explicit drepturile la adunare şi petiţionare ale tuturor cetăţenilor, şi nici o lege nu poate fi promulgată în vederea restrîngerii acestor drepturi. Ele reprezintă de asemenea un aspect important al procesului politic, un mijloc puternic de convingere.

Acţiunea directă a fost şi este în mod tradiţional utilizată de către grupurile oprimate, dezavantajate sau alienate şi uneori de minorităţi care consideră că mijloacele mai convenţionale de acţiune le sînt inaccesibile. Evenimentele care au dus la Revoluţia Franceză şi la cea Americană exempllifică folosirea timpurie a "strategiei de protest", căci grupurile oprimate ale fiecărei naţiuni au opus rezistenţă guvernului de atunci. (Pe vremea aceea, desigur, multe activităţi erau considerate ilegale de către guvernele nedemocratice. Astăzi ele sînt un simbol al eficacităţii protestului.) Proteste non-violente, pe scară mare, au desfăşurat şi cei cei care căutau încetarea discriminării rasiale şi extinderea dreptului de vot în Statele Unite.

În ultimii ani, protestul a devenit o strategie şi mai populară. Mişcările democratice de protest în masă care au măturat Europa de Est au eliminat regimurile comuniste împietrite şi despotice. Valul de nelinişte studenţească, din societăţile occidentale în anii '60, ilustrează această tendinţă, căci chiar în Statele Unite tineri bine educaţi au ieşit în stradă pentru a se opune diferitelor politici ale universităţilor şi guvernului. De-atunci încoace, grupurile au protestat

împotriva armelor nucleare şi poluării aerului, politicii externe faţă de Africa de Sud şi politicii interne privind avortul. Pînă şi grupuri mici cu interese specializate, uneori excentrice, pot organiza mitinguri şi proteste pentru ca să se dea o atenţie mai mare preocupărilor lor. În majoritatea acestor cazuri, mass-media joacă un rol important în lupta protestatarilor pentru a fi luaţi în seamă. Dacă o demonstraţie se bucură de o relatare a unui ziar, a unui studio de televiziune, efectele ei se pot amplifica.

În ultima vreme protestul este mai larg acceptat în politică, asigurînd o cale descentralizată, mult mai directă, de participare a cetăţenilor. Totuşi politica protestului are şi aspecte negative. Atunci cînd se abuzează de el sau este dus în extreme, dreptul de a se organiza şi a demonstra are potenţialul de a delegitima procesul electoral. Protestul care scapă de sub control poate duce la violenţă, guvernarea de către mulţime, haos, atenţie excesivă faţă de interesele înguste sau prea specifice şi la degradarea procesului democratic, conducînd în final la pierderea drepturilor şi libertăţilor individuale.

Politica protestului a fost folosită pentru organizarea de presiuni publice împotriva practicilor şi politicii nedrepte sau chiar a guvernelor. Exemple ale unei asemenea strategii de protest au fost mişcarea pentru drepturi civile în SUA şi mişcările democratice în Chile, Filipine, China şi Europa de Est. Şi totuşi, societăţile libere trebuie să aprecieze diferenţa dintre protestul paşnic, persuasiv, al cărui scop este să obţină suportul public, şi acela exploziv, obstrucţionst, care poate bulversa opinia publică şi poate duce la pierderea acesteia.

Exemple ale unui asemenea protest exploziv, în SUA, în ultimii ani, includ anumite acţiuni ale mişcărilor pro şi contra avortului. Unele grupuri anti-avort, de exemplu, au aruncat cu pungi umplute cu sînge de animal în medici şi pacienţii lor. În Orientul Mijlociu, politica protestului la palestinieni a inclus dinadins folosirea violenţei, intenţionînd să provoace o reacţie violentă. Grupuri de extremă dreaptă şi stîngă folosesc deseori tactici de provocare. Strategia protestului nu ar trebui să degenereze în constrîngere sau intimidare; ea are mai degrabă rolul de a garanta indivizilor exprimarea propriilor interese, credinţe şi preocupări.

Partea a II-a

Partide politice. Campanii şi alegeri

Un rol în viaţa publică este privit ca încoronarea unei cariere, iar pentru tineri este cea mai de preţ ambiţie. Politica este încă cea mai uriaşă şi mai onorantă aventură.

John Buchan, 1940

Un partid politic este un grup de cetăţeni care împărtăşesc aceleaşi interese sau idei şi care caută să le fie aleşi candidaţii în guvern şi să modeleze strategia publică şi luarea de decizii. Alte organizaţii, ca grupurile de interese, corporaţiile şi grupurile cetăţeneşti, pot de asemenea căuta să influenţeze alegerea funcţionarilor publici şi deciziile politice, dar un partid politic este diferit: unicul scop al existenţei sale este să cîştige alegerile, să asigure personal guvernamental şi să modeleze deciziile politice, prin reprezentarea opiniilor şi intereselor cetăţenilor în guvern.

Funcţiile partidelor politice variază în majoritatea ţărilor democrate. Ele asigură personal guvernamental prin recrutare, nominalizare şi campanii de alegere a funcţionarilor publici. Ei influenţează direcţia guvernului prin alegerea conducerii necesare, prin implementarea ţelurilor şi politicii partidului şi prin încurajarea funcţionarilor publici care fac parte din partid să reprezinte şi să susţină platforma partidului. Dacă partidul nu este la putere, el ajută la asigurarea responsabilităţii depline a partidului de guvernămînt în faţa poporului, prin monitorizarea şi critica acţiunilor acestuia, oferind propuneri pentru o politică alternativă şi servind ca opoziţie loială. Partidele politice sintetizează şi ele nenumărate interese publice şi de partid şi construiesc coaliţii politice, educă şi informează electoratul privind aspecte politice importante, asigură un punct de referinţă politic şi filozofic, ajutînd alegătorii şi funcţionarii aleşi să facă ordine în opţiunile tactice complexe, civilizează conflictele politice şi unifică naţiunea, îmblînzind ostilitatea şi diferenţele inerente dezbaterilor politice.

Sistemele de partid

Natura partidelor politice şi funcţiile pe care le îndeplinesc acestea diferă de la ţară la ţară, depinzînd de istorie, cultură, obligaţii constituţionale şi metodele folosite în selectarea liderilor naţiunii.

Sistemele politice în care există un singur partid sînt de obicei asociate cu regimurile autoritare, fasciste sau comuniste, care interzic funcţionarea altor organizaţii politice în afară de cele ale partidului oficial de stat. În aproape toate cazurile, sistemele cu un singur partid sînt nedemocratice, deoarece liderii de partid controlează practic toate strategiile şi deciziile personalului şi arată prea puţină toleranţă pentru diferitele vederi sau pentru activitatea democratică. Fie că e vorba despre China, Irak sau Zair, asemenea sisteme unipartite sînt în esenţa lor incompatibile cu democraţia, deci cu o societate liberă. Cu toate acestea, există ţări cu tradiţie în dominaţia exercitată de către un singur partid, în general nerepresiv, cum ar fi Mexic, Nigeria şi Egipt.

Guvernele democratice permit multor partide politice să existe şi să se organizeze liber. În **Documentele Federale**, Madison scria că partidele politice sînt importante pentru ştiinţa guvernării într-o societate liberă: "Dispariţia partidelor implică, neapărat, fie o alarmă generală pentru siguranţa publică, fie dispariţia totală a libertăţii." Sistemul pluripartit poate fi găsit în Statele Unite, India, Izrael, Japonia, majoritatea ţărilor europene şi din America Latină şi în unele părţi din Asia şi Africa. În unele sisteme cum sînt cele din Franţa, Grecia, Italia, Scandinavia, Chile sau Izrael există şase sau mai multe partide politice rivalizînd la conducerea guvernului. Dar majoritatea sistemelor este dominată de două sau trei partide care reprezintă mari interese şi deosebiri. Japonia, de exemplu, este condusă de multă vreme de Partidul Liberal-Democrat, iar principala opoziţie este asigurată de Partidul Socialist. Marea Britanie e dominată de partidele liberal-democratice Conservator, Laburist şi Liberal, iar Statele Unite de partidele Republican şi Democrat. În fiecare caz, partidele tind să reprezinte categorii largi de cetăţeni (de exemplu întreprinzători, muncitori, catolici, intelectuali).

Şi partidele „minore" pot exista în aceste sisteme, dar ele sînt organizate de obicei în funcţie de o singură ideologie, un singur aspect sau o mică fracţiune protestatară de alegători, căutînd să se disocieze de partidele principale. În Statele Unite, datorită sistemului

de reprezentare majoritară, cele mai multe dintre mişcări au viaţă scurtă şi chiar acelea care rezistă au un impact redus asupra alegerilor naţionale pentru că rareori obţin tipul de susţinere necesar victoriei. (Cu toate acestea, unele partide minore au fost şi sînt influente pentru că vederile şi poziţiile lor au fost absorbite de platformele celor două partide principale.) În Izrael, partidele minore sînt de asemenea mici, dar datorită reprezentării proporţionale ele devin deseori importante în formarea de coaliţii guvernamentale. Cînd partidele dominante Likud şi al Muncii (laburist) nu reuşesc nici unul să obţină majoritatea absolută în parlament, unul sau mai multe din partidele minore pot insista să se acorde atenţie specială preocupărilor lor, înainte de a fi de acord să formeze un guvern de coaliţie majoritară.

Principalele partide politice în Statele Unite sînt pragmatice, nonideologice şi descentralizate. Dacă motivele datorită cărora acest sistem s-a dezvoltat sînt diferite, poate cele două mai semnificative sînt forma de guvernare federalizată, descentralizată, a Americii, în care statele şi localităţile exercită o mare parte din drepturile şi îndatoririle guvernamentale şi sistemul „cîştigătorul ia tot", folosit în alegerea majorităţii funcţionarilor publici. La toate nivelurile, candidaţii sînt aleşi în acelaşi fel, folosind sistemul pluralităţii simple, în care victorios iese un singur candidat, acela care obţine cele mai multe voturi într-o zonă geografică. Acest sistem îi sileşte pe susţinătorii partidelor minore să sprijine şi să voteze candidatul unui partid principal, în scopul de a exercita o influenţă considerabilă asupra deciziilor guvernului. Dacă, în loc de aceasta, scaunele legislative în Statele Unite ar fi distribuite proporţional partidelor, pe baza unui procent din totalul voturilor primite (aşa cum e cazul în multe parlamente europene), partidele minore şi-ar putea promova mai uşor platformele.

Este totuşi înţelept să nu generalizăm în privinţa sistemelor pluripartite. Se poate totuşi observa că majoritatea sistemelor europene pluraliste operează conform unui sistem parlamentar cu o formă de guvernămînt unitară, ceea ce înseamnă că ramura legislativă (parlamentul) şi ramura executivă (ministerele) a guvernării sînt ambele controlate de partidul majorităţii. Nu este aşa în Statele Unite, unde funcţionarii unui partid controlează deseori ramura executivă (preşedinţia şi departamentele administrative) şi membrii unui partid diferit controlează una sau ambele camere în ramura legislativă (Congresul). Acest sistem al separării puterilor intenţionează să

asigure controlul şi echilibrul în cadrul guvernării şi să prevină supremaţia oricărui unic partid sau ramuri a guvernării. Dar acest lucru face deseori dificilă instituirea de schimbări majore în politică, mai ales atunci cînd, aşa cum s-a întîmplat în ultimii douăzeci de ani, alegătorii americani au preferat ca partide diferite să controleze ramurile executivă şi legislativă.

În majoritatea sistemelor parlamentare, cetăţenii sînt reprezentaţi în primul rînd de opţiunea pentru un partid politic, mai degrabă decît de felul în care ei aleg candidaţii individuali. Partidele sînt disciplinate şi conduse pe plan naţional, lăsînd prea puţin loc experimentului sau dezacordului în interiorul partidului. Într-o democraţie, disciplina de partid nu reprezintă o ameninţare a persoanei sau a proprietăţii, aşa cum se întîmplă deseori în sistemele totalitare. Dimpotrivă, într-o democraţie disciplina de partid este combinaţia dintre conducerea persuasivă, apelînd la loialitatea faţă de partid şi un sistem de recompense concrete care pot veni în ajutorul carierei sau interesului membrului de partid. De exemplu, liderii partidului pot acorda adepţilor loiali fie numiri preferenţiale în comitete sau posturi de conducere în ramura legislativă, fie poziţii înalte, responsabilităţi şi autoritate în ramura executivă sau o mai mare susţinere în campanii, în timpul alegerilor.

Această disciplină permite electoratului un grad mai mare de control indirect al liderilor aleşi într-un grad mai mare. Atunci cînd un partid se bucură de susţinere publică majoritară, liderii acestuia ştiu că, dacă publicul devine nemulţumit de prestaţia totală a partidului, mulţi dintre candidaţii lor pot cădea în alegerile viitoare şi partidul poate pierde controlul asupra guvernării. Dorinţa de a menţine puterea este o garanţie că funcţionarii aleşi ai partidului se vor strădui să realizeze ţelurile şi strategiile pentru care au pledat în campania anterioară şi să-şi păstreze bunăvoinţa publică.

Organizarea partidului

În Statele Unite, cele două partide principale sînt organizate în moduri similare. Fiecare convoacă, o dată la patru ani, o convenţie naţională, pentru a nominaliza candidaţii pentru preşedinte şi vicepreşedinte, adoptă o platformă naţională, întăreşte organizaţia de partid şi promovează imaginea partidului în public prin intermediul televiziunii şi al altor mijloace. Între convenţii, partidul lucrează pentru alegerea candidaţilor în Congres şi în administraţia locală şi de stat, pentru a strînge fonduri şi pentru recrutarea candidaţilor în alegerile următoare, pentru dezvoltarea poziţiilor şi opţiunilor de strategie şi pentru a-şi promova public liderii şi agenda politică.

În SUA, fiecare partid principal este condus de un preşedinte şi un comitet naţional compus din reprezentanţi aleşi din comitetele de partid ale celor 50 de state şi ale diferitelor grupuri de interes, care constituie elementele cheie ale susţinerii partidului. Fiecare comitet din fiecare stat are şi el un preşedinte şi un comitet executiv care supraveghează activităţile de partid din interiorul statului. (O structură similară de acelaşi tip există şi la nivel local, şi la nivel districtual.) În majoritatea statelor, cetăţenii se pot înscrie printr-o simplă declaraţie în partidul politic pe care-l aleg. Aceasta permite cetăţeanului drepturi depline de vot la întrunirea pre-electorală care hotărăşte candidaţii partidului în alegerile generale. Spre deosebire de partidele naţionale din Marea Britanie, Germania Federală şi ţările scandinave, partidele din Statele Unite lasă în mare parte puterea în seama comitetelor locale şi de stat (cu precădere puterea de a recruta şi nominaliza candidaţii locali şi la nivelul statului). În schimb, în Marea Britanie partidele naţionale sînt deosebit de centralizate şi conduse de liderii lor din parlament care, la rîndul lor, numesc preşedinţii Biroului Central al respectivului partid. Biroul Central este o organizaţie de profesionişti abili, care conduce campanile naţionale. Rolul lor este să ajute conducerea aleasă a partidului să formuleze strategii, să îndeplinească hotărîri, să mobilizeze suportul public, să menţină organizaţia de partid şi să conducă o campanie atunci cînd sînt anunţate alegerile de către primul ministru (liderul parlamentar al partidului majoritar). Alegerile naţionale trebuie să se ţină cel puţin o dată la cinci ani, dar primul ministru le poate convoca oricînd. De aceea, organizaţia naţională de partid trebuie să

fie gata de acţiune în doar cîteva săptămîni, şi din acest motiv este nevoie în permenenţă de o echipă disciplinată de campanie, cum este Biroul Central.

Obţinerea candidaturii partidului

William Henry Harrison, cel de-al nouălea preşedinte al Americii, spunea odată: „Nu admitem o guvernare prin drept divin [...] singurul drept legitim la guvernare este garantarea expresă a puterii, de către cei guvernaţi." Într-o societate liberă, „garantarea expresă a puterii de către cei guvernaţi" rezultă din alegerea liberă şi cinstită a reprezentanţilor publici, de către alegători. Acest proces începe cu nominalizarea oficială a candidaţilor, de către partidele politice şi se sfîrşeşte numai după ce toate voturile sînt exprimate, în ziua alegerilor. Rolul cel mai important al partidelor politice din Statele Unite este cel din timpul procesului prelungit al candidaturii. Acesta diferă sub două aspecte de situaţia în alte democraţii. Mai întîi, alegătorii americani obişnuiţi, şi nu doar liderii de partide sau activiştii participă la procesul de selectare a candidaţilor, deseori direct, printr-o întrunire preelectorală (în care toţi membrii de partid pot vota pentru candidaţii pe care îi preferă). În al doilea rînd, în statele cu sisteme pre-electorale, aproape fiecare fază a procesului candidaturii americane este reglat prin lege publică. În întrunirile directe pre-electorale, statul şi guvernul local stabilesc data alegerilor, pregătesc votarea, numără buletinele şi autentifică rezultatele. Într-o adunare pre-electorală directă, candidaţii trebuie să obţină un număr fix de semnături din partea alegătorilor eligibili, pe o cerere pe care s-o supună Comitetului Electiv. Locul pe buletinul de vot este determinat prin tragere la sorţi. Ca o alternativă, în unele state americane şi în alte cîteva democraţii, candidaţii sînt selectaţi de un comitet local de partid, în conformitate cu regulile de partid. Un asemenea comitet oferă în mod normal liderilor şi activiştilor de partid control sporit al opţiunii privind candidaţii. Aceasta îngreunează nominalizarea nou-veniţilor care se bucură de popularitate, însă nu au susţinerea legitimă a partidului (cum se întîmplă uneori în întrunirile preelectorale directe), dar limitează de asemenea implicarea liderilor şi activiştilor permanenţi de partid (sau a suporterilor neoficiali) care ar putea reprezenta activ

vederile unui număr mai mare de alegători şi a căror susţinere poate fi crucială în timpul alegerilor.

Partidele naţionale puternice oferă stabilitate şi structurează procesul democratic. Ele selectează candidaţii, dezvoltă luări de poziţie privind aspecte de interes public, planifică şi conduc campanii, îi trag la răspundere pe funcţionarii lor publici şi oferă o direcţie unitară şi conducerii în probleme de importanţă naţională. Pe de altă parte, partidele naţionale puternice pot descuraja ne-membrii capabili, în a-şi căuta funcţii publice sau în a fi implicaţi în proces, pot tăia elanul noilor mişcări şi ideilor politice noi şi pot submina interese şi aspecte de importanţă regională şi locală.

Cum se desfăşoară o campanie de alegeri generale

„Cînd cerul este pe punctul de a-i oferi unui mare om o funcţie publică importantă, mai întîi îi antrenează prin suferinţă mintea, iar muşchii şi oasele, ostenindu-l." Deşi filozoful chinez Mencius a scris aceste cuvinte acum peste două mii de ani, ele descriu exact, din multe puncte de vedere, exigenţele campaniilor politice moderne. Cei care candidează azi în administraţia publică sînt supuşi examenului public din partea alegătorilor şi mass-mediei. Ei trebuie să demonstreze că înţeleg problemele, că împărtăşesc aceleaşi valori cu alegătorii a-şi că au forţa fizică de a-şi exprima public părerile şi demonstra profesionalismul timp de luni de zile - uneori ani în Statele Unite! - de campanie electorală activă.

În Statele Unite, majoritatea candidaţilor în alegerile generale îşi compun propria echipă de campanie, alta decît aceea a organizaţiei de partid. În mod normal ei angajează manageri profesionişti, consultanţi şi experţi în reclamă pentru a le conduce campaniile şi se bazează pe organizaţiile de partid numai pentru a-i ajuta în mobilizarea membrilor de partid şi a suporterilor lor. Odată ce este nominalizat un candidat, campania generală de alegeri se axează în principal pe personalitatea sa ca individ, pe caracterul său, poziţia sa tactică, proveniența sa, mai degrabă decît pe platforma generală sau pe programul partidului naţional. (Aici lucrurile sînt foarte diferite de

Marea Britanie, unde candidaţii individuali se subordonează platformei, campaniei şi imaginii publice naţionale a partidului lor.) În timp ce majoritatea alegătorilor americani simt o oarecare loialitate faţă de unul dintre partidele principale, rolul hotărîtor în alegeri îl au deseori alegătorii „independenţi" sau „în două luntre", care ignoră etichetele de partid şi susţin candidaţii individuali care vorbesc foarte direct în favoarea intereselor sau preocupărilor lor. Astfel, candidaţii sînt de obicei forţaţi să pună interesele alegătorilor lor mai presus de ideologie sau platformă.

Ţelul candidaţilor americani în campaniile de alegeri generale este să obţină majoritatea (sau, în alegerile cu mai mulţi candidaţi, pluralitatea) în totalul voturilor. Mare parte din campaniile din SUA se cîştigă prin obţinerea maximului de expunere publică pozitivă a candidatului şi a mesajului său, adresat grupurilor-ţintă de alegători. Reclamele plătite, apariţiile publice, declaraţiile, discursurile şi materialele de campanie sînt toate concepute ca să comunice cît mai bine personalitatea şi opiniile candidatului.

În majoritatea cazurilor, candidaţii din Statele Unite nu se adresează individual alegătorului, ci blocurilor de votare din cadrul electoratului, care împărtăşesc orientări ideologice, geografice, etnice, socio-economice ş.a. similare şi alte orientări sau caracteristici comune. De exemplu, un candidat poate să lupte într-o campanie şi să îmbrăţişeze anumite poziţii strategice care convin fermierilor, uniunilor de breaslă şi minorităţilor etnice, dacă acele grupuri combinate formează o parte substanţială a electoratului districtual. Pentru a avea succes, majoritatea resurselor unei campanii (timpul candidatului, bugetul de reclamă, activităţile voluntare etc) trebuie dedicate atragerii suportului grupurilor respective. În direcţionarea apelului lor în acest mod, desigur, candidatul riscă să-şi înstrăineze celelalte grupuri, deci campaniile trebuie să-şi calculeze coaliţiile foarte prudent şi trebuie uneori să-şi modereze poziţiile, pentru a nu-i alunga pe prea mulţi dintre aceia cărora nu li se adresează, în tabăra candidatului opus.

În Marea Britanie, alegerile generale sînt relativ scurte şi dominate de partidele naţionale şi campaniile lor, cu un electorat care-şi dă votul mai mult pentru partid decît pentru candidatul individual. Aşa cum remarcam anterior, faptul că este la latitudinea primului ministru să convoace alegerile fără nici un avertisment, a silit partidele din Marea Britanie să-şi dezvolte un staff mereu gata, permanent

angajat, format din manageri politici care să poată conduce campaniile naţionale. Aceştia sînt ajutaţi de anumite prevederi publice de finanţare, care le asigură reclamă televizată gratuită şi scuteşte partidele de tarife poştale, pentru a-şi comunica mesajele. La fel, în Norvegia, campaniile electorale se centrează pe partidele naţionale care beneficiază de prevederi legale de finanţare publică, pentru a le ajuta să-şi transmită mesajele. În transmiterea programelor şi mesajelor partidelor lor naţionale către electorat, partidele norvegiene se bazează mai puţin pe reclama la televiziune decît cele din Marea Britanie sau Statele Unite şi mizează mai mult pe agenţii electorali (activişti de partid) şi pe susţinerea ziarelor de partid. (Desigur, Norvegia are o populaţie mult mai mică.)

Procesul electoral democrat şi activitatea elaborată a partidelor politice şi campaniilor poate părea o modalitate laborioasă, chiar extravagantă de a alege conducătorii şi reprezentanţii unei naţiuni, dar un proces electoral liber şi cinstit este unicul fel paşnic de a acorda tuturor cetăţenilor posibilitatea de a se pronunţa, hotărîndu-şi destinul comun. Abraham Lincoln observa că acesta este mult superior oricărei alternative posibile, afirmînd: „Votul este mai puternic decît glonţul." Participarea activă a cetăţenilor în partidele politice, la campanii şi în alegeri este sursa acestei puteri.

Partea a III-a: Politicianul - cel care elaborează linia politică

"Reprezentantul vostru vă datorează nu numai puterea sa de muncă, dar şi judecata sa şi vă trădează, în loc să vă servească, dacă le sacrifică opiniei voastre."

Edmund Burke, 1774

Odată ales, politicianul devine acela care elaborează linia politică şi legile. În funcţie de poziţia sa şi structura guvernului, ca şi de alţi factori, cum ar fi cît de departe au ajuns în alegeri ceilalţi candidaţi ai partidului său, politicianul are acum puterea de a influenţa opţiunile şi linia politicii publice.

Această influenţă operează în continuu şi între limitele procesului democratic. Va trebui să se ţină cont şi de părerile altor politicieni, reprezentînd diferite interese. Decizia finală asupra unui anume aspect este de obicei un compromis, adesea un amalgam de poziţii care diferă şi pe care toată lumea îl poate accepta, chiar dacă decizia nu seamănă decît vag cu preferinţa originară a vreunui politician sau grup.

La naţiunile care nu sînt libere, aceia care deţin puterea nu sînt preocupaţi de dorinţele oamenilor. Propriile lor poziţii sînt sigure şi oamenii trebuie să le respecte hotărîrile. În democraţie, pe de altă parte, alegerile permit cetăţenilor să se debaraseze de funcţionarii care nu le iau în considerare opiniile. Se aşteaptă, deci, de la cei care fac politica, să ţină seama de nevoile şi preferinţele opiniei publice, atunci cînd iau decizii.

Aceasta nu înseamnă că politicienii renunţă la întreaga responsabilitate privind hotărîrile lor sau că ei trebuie pur şi simplu să urmeze fluxul şi refluxul opiniei publice. Acela care face politică poartă răspunderea consecinţelor deciziei sale, oricare ar fi gradul de susţinere sau împotrivire populară, la un moment dat. Face parte din natura democraţiilor moderne, ca pasiunile oamenilor să fie de obicei temperate de reprezentanţi aleşi, mai degrabă decît liber exprimate prin mijloace ca plebiscitul, referendumul sau mitingurile orăşeneşti.

Rezultă de-aici că există în mod tradiţional o tensiune între rolul funcţionarului ales ca reprezentant popular şi rolul său de lider înţelept sau om de stat cu vederi înaintate. Oamenii trebuie totuşi să-şi exercite influenţa asupra acţiunilor funcţionarilor publici, odată aleşi, altfel nu am fi liberi decît atunci cînd îi alegem! O asemenea influenţă - ca şi prevederile constituţionale fundamentale - este necesară ca garanţie a consimţămîntului celor guvernaţi, nu numai în stabilirea sistemului de guvernare, dar şi în aplicarea acelui sistem în ceea ce priveşte aspectele, problemele şi evenimentele zilei. Şi totuşi, votăm de obicei funcţionarii publici pentru că avem o oarecare încredere în priceperea, judecata şi caracterul lor. Aşteptăm de la ei să folosească aceste calităţi în deciziile pe care le iau, chiar dacă, pe termen scurt, o anume hotărîre nu este tocmai populară.

Agenda strategiei politice

O problemă de strategie poate apărea, de obicei, în trei feluri. În primul rînd, datorită evenimentelor necontrolabile, recurente sau neregulate: un buget anual sau o calamitate naturală, o inundaţie sau un cutremur. E nevoie atunci de un plan de acţiune sau, în cazul bugetului, de un set complex de variante şi negocieri în contrapartidă.

În al doilea rînd, un anume lucru poate deveni o preocupare pentru cei care fac politică, datorită nemulţumirii sau interesului public crescînd. Deseori factorul declanşator poate fi unul sau mai multe evenimente spectaculoase care atrag atenţia sau imaginaţia publică. O vară deosebit de călduroasă sau intensificarea poluării pot duce la preocuparea pentru starea mediului înconjurător sau la o serie de delicte care îi fac pe oameni să se simtă în nesiguranţă.

În al treilea rînd, alesul care face politică - sau partidul victorios - începe să guverneze cu credinţa că anumite aspecte şi schimbări de politică trebuie să primeze. Se începe de obicei cu programul sau platforma îmbrăţişată de partidele politice în timpul campaniei electorale. Atunci cînd programul respectiv cuprinde rezolvarea unui număr de probleme majore, pot rezulta mari schimbări politice în societate. În Anglia, victoria din 1979 a lui Margaret Thatcher şi a Partidului Conservator a anunţat zorii unei noi ere de descentralizare economică şi privatizare, combinată cu o oarecare centralizare politică.

Aceste schimbări îşi trag seva din ideologia puternic afirmată a noului guvern, relativ la puterile limitate ale guvernului, dar şi vizînd cele mai eficiente metode ca acesta să-şi atingă scopul. O asemenea „revoluţie" politică este mai probabilă în sistemele parlamentare, unde guvernul şi legislatura acţionează concertat, decît în sisteme ca SUA, unde ramurile executivă şi legislativă sînt deseori controlate de partide diferite. Deşi o schimbare rapidă în politică permite o reacţie imediată la priorităţile (sau concepţiile) naţionale în schimbare sau urgente, se riscă şi dislocarea politică sau socială şi, ca o consecinţă, căile politice se pot diviza şi fractura consensul societal.

Există o multitudine de „aspecte" potenţiale pe care un politician le poate avea în vedere. În timp, se prea poate - şi e chiar foarte probabil -, ca el să-şi aleagă problemele în aşa fel încît să se poată adresa preocupărilor grupurilor diferite, în momente diferite. Căci nu se va întîmpla niciodată ca toate grupurile să fie întotdeauna mulţumite şi puţine sau nici unul, să fie întotdeauna furioase. Pe lîngă faptul că această strategie este în interesul politicianului, ea ajută deseori să fie bine văzut public.

Investitură publică şi pîrghii civice

Pe lîngă propriile sale opinii şi ideologia sa, un politician care abordează o anume problemă se străduieşte de obicei să se informeze asupra vederilor celor care l-au ales. Deseori aceştia sînt o submulţime a publicului general. Alegătorii unui anume politician se numesc votanţi.

O modalitate în care un politician se informează asupra vederilor publice este lectura scrisorilor cetăţenilor şi discuţiile la întîlnirile publice sau private. Comunicarea directă cu votanţii individuali duce la o mai bună înţelegere a motivului din care publicul vede o problemă într-un anume fel şi creşte posibilitatea de a măsura gradul de angajare sau interes public. Dezavantajul este că aceia care caută în mod normal să-şi facă opiniile cunoscute tind să fie cei mai înverşunaţi privind problema în discuţie. Astfel, acela care face politica va fi deseori căutat de cei foarte nemulţumiţi, dar care s-ar putea să nu reprezinte părerea majorităţii. Un alt dezavantaj este cantitatea de timp necesar pentru a comunica cu votanţii, mai ales în cazul funcţionarilor naţionali.

Şi totuşi, în Statele Unite de exemplu, majoritatea legislatorilor şi congresmanilor îşi sacrifică mult timp pentru a se întîlni cu cetăţeni din districtul lor şi ţin evidenţa scrisorilor şi telefoanelor pe care le primesc şi care le aprobă sau dezaprobă deciziile. Funcţionarii locali îşi găsesc deseori şi mai mult răgaz pentru întîlniri cu cetăţenii, ocupîndu-se de opiniile, nevoile şi reclamaţiile lor.

O metodă mai rapidă de măsurare a opiniei publice este sondajul. Studiourile de televiziune, ziarele şi institutele particulare de sondare a opiniei publice realizează deseori anchete ale atitudinii faţă de aspecte şi probleme importante. Sondajele le pot da politicienilor, în mare, o idee asupra opiniilor întregului electorat sau ale unei secţiuni-eşantion. Dar nu te poţi baza întotdeauna pe anchete. O mică modificare în felul în care este formulată întrebarea, de exemplu, poate avea un impact major asupra rezultatelor sondajului. Şi chiar cele mai bune sondaje sînt valabile numai pentru momentul cînd sînt făcute - noi evenimente pot modifica rapid opinia publică. De asemenea, sondajele pot fi contradictorii. De exemplu, majoritatea subiecţilor pot susţine îmbunătăţirea asistenţei medicale, în timp ce alt sondaj relevă că majoritatea oamenilor nu este dispusă să plătească impozite mai mari pentru aceasta. Motivul poate fi sentimentul public că banii nu sînt folosiţi eficient în asistenţa medicală şi dorinţa ca guvernul să le asigure o asistenţă socială mai bună, la acelaşi preţ. Poate că publicul consideră că asistenţa medicală este o prioritate faţă de alte probleme şi ar fi gata să accepte ca fondurile alocate să fie mai mari, în detrimentul altor sectoare. Sau s-ar putea ca cetăţenii să nu fie suficient de maturi în gîndire, în ceea ce priveşte această problemă, şi să dorească beneficiile fără să suporte costurile. Sondajele pot fi de asemenea ambigui dacă se caută în ele o orientare privind un aspect de strategie politică. Ele s-ar putea să nu-i spună politicianului cum va fi primită o anume decizie, în momentul în care efectele ei se vor face simţite în mod real.

Dacă politicianul se hotărăşte să-şi urmeze propriile convingeri într-o anume problemă, chiar dacă acestea diferă flagrant de opiniile votanţilor săi, s-ar putea să-l intereseze sondajele care măsoară încrederea publică generală în el. Cînd, de exemplu, preşedintele se gîndeşte să ia sau nu o decizie politică, temîndu-se că ea va fi nepopulară, va dori să ştie cît îi este de favorabilă opinia publică, lui în general sau conduitei sale privind relaţiile internaţionale. Dacă un asemenea sondaj arată o largă susţinere publică, el poate fi mai dispus

să facă un gest nepopular, dacă este convins că e important pentru țară.

În SUA, condamnarea la moarte se bucură de o largă susținere publică, fiind considerată o formă adecvată de pedeapsă pentru delicte odioase. Totuși, unii politicieni se opun din principiu pedepsei capitale. Ei trebuie să știe dacă publicul resimte poziția lor asupra acesteia ca pe o lipsă de preocupare privind rata criminalității și siguranța cetățenilor. Oricum, sondajele nu sînt întotdeauna cei mai buni ghizi. Uneori ele au efectul negativ de a încuraja politicienii să evite anumite măsuri care par a nu se bucura de popularitate, chiar dacă ele sînt înțelepte sau necesare.

În funcție de sistemul politic al națiunii, un politician se va gîndi, cel puțin - și poate fi obligat la aceasta - la poziția îmbrățișată de partidul său politic în problema respectivă. Disciplina de partid este neobișnuit de severă la nivel național. Într-o situație imediată funcționarii locali au mai multă libertate în aplicarea principiilor generale ale partidului lor.

Disciplina de partid diferă mult între națiunile cu sisteme politice diferite. În Statele Unite, probabil, ea este la un nivel foarte scăzut. În Marea Britanie și în alte sisteme parlamentare, organizația de partid este principala sursă de finanțare a politicianului, în campaniile electorale, de acces la putere, de influență și chiar de voturi. De aceea, el trebuie să fie bine văzut în cadrul ei. Un al doilea factor care duce la disciplina scăzută de partid în sistemele non-parlamentare este alegerea, independentă de alegerile legislative, a conducătorului guvernului. În sistemele parlamentare, din contră, guvernul trebuie să-și mențină suportul unei majorități legislative sau, dacă nu, va fi dizolvat. De aici și nevoia unei aspre discipline de partid, pentru a păstra funcțiile politice.

În luarea oricărui fel de decizie, politicianul se gîndește și la pozițiile luate anterior, și la declarațiile făcute în privința respectivă, mai ales dacă acestea au fost făcute în preajma alegerilor anterioare și pot fi interpretate ca promisiuni electorale. Un politician care își schimbă des poziția, pentru a mulțumi pe toată lumea, nu va mai fi respectat de public și va pierde încrederea votanților săi. Promisiunile făcute în timpul alegerilor vor fi ținute minte pînă la alegerile următoare și pot fi folosite pentru a măsura realizările politicianului. Un politician nu este legat pentru totdeauna de tot ceea ce a afirmat public, dar gradul în care se ține de cuvînt este o măsură a integrității sale.

Politicienii se gîndesc deseori la efectele deciziilor lor, nu numai asupra populaţiei în general, dar şi asupra acelor grupuri care vor suferi cel mai mult sau vor beneficia cel mai mult ca urmare a unei anume acţiuni. O strategie politică va fi judecată nu numai în funcţie de cît bine face, pentru cît mai mulţi, dar şi în funcţie de perceperea ei ca imparţială în echilibrarea costului şi profitului. O strategie politică, de exemplu, care îmbunătăţeşte starea celor înstăriţi în detrimentul celor săraci, va fi considerată nedreaptă de către mulţi.

Astfel, poate conta exact care grupuri beneficiază de costuri şi care de profituri. Dacă un grup de cetăţeni este bine organizat, un politician poate că nu va dori să-l irite prea tare, ca să nu-l pedepsească la alegerile următoare. De exemplu, în Statele Unite, un sindicat poate aprecia că menţinerea taxelor vamale ridicate este importantă pentru a împiedica bunurile străine să intre în competiţie neloială (sau chiar loială) cu acelea produse de muncitorii americani.Un politician care decide să scadă taxele va trebui să ţină cont de faptul că sindicatul sau proprietarii fabricii îl vor susţine pe opozantul lui, în alegerile următoare. Întrebarea cine plăteşte preţul şi cine se bucură de avantaje poate juca un rol critic în determinarea poziţiei funcţionarilor publici aleşi, faţă de diferitele grupuri de votanţi. De exemplu, în Statele Unite, problema limitării poluării provocată de termocentralele care funcţionau cu cărbune a creat situaţia ca avantajul general (un aer mai curat) să necesite impunerea unor costuri anume direcţionate: limitarea mai strictă a noxelor, lucru care urma să coste şi companiile electrice, şi pe clienţii lor.

Dar, pentru o companie electrică, cel mai ieftin mod de a reduce noxele era să aducă un cărbune „mai curat" din diferite zone ale ţării, provocînd astfel şomajul minerilor din zonele care produc cărbune „mai murdar".

În final, compromisul politic la care s-a ajuns a fost să se solicite ca reducerea noxelor să fie realizată prin instalarea mecanismelor de filtrare, care ar permite arderea cărbunelui mai murdar, în ciuda faptului că această soluţie este mult mai scumpă. Noxele s-au redus, slujbele minerilor au fost salvate, dar costul total a fost mai mare şi mare parte din el a fost recuperat de către termocentrale de la consumatori, prin creşterea preţurilor.

Interesul grupurilor organizate nu este întotdeauna financiar. În cazul de mai sus, o organizaţie de protecţie a mediului poate cere unui politician să reducă nivelul poluării sau să numească funcţionarii

pe care îi dorește aceasta. În Statele Unite, marile organizații de protecție a mediului au zeci de mii de membri care îi influențează pe mulți alții. Un politician are nfotive să se teamă că, dacă deciziile lui se îndreaptă împotriva unui asemenea grup, acesta i se va opune la alegerile următoare.

Anumite grupuri sînt, în general, aliate cu anume partide politice. De exemplu, în multe democrații vestice, sindicatele tind să se asocieze cu un partid important. În Marea Britanie unul se și cheamă Partidul Muncii (Laburist). Astfel, celălalt partid important, cel Conservator, nu are nevoie să acorde o prea mare atenție părerilor liderilor sindicali (deși poate încerca să-i influențeze pe sindicaliștii de rînd) pentru că este improbabil ca sindicatele să abandoneze Partidul Laburist. Pe de altă parte, liderii Partidului Laburist țin cont de liderii sindicali și de membrii sindicatelor, care formează baza lor cea mai puternică de susținere.

Grupurile organizate joacă și ele un rol în informarea celui care face politica, cu precădere în domenii despre care acesta are cunoștințe limitate. Deși trebuie să filtreze informația primită prin conștiința faptului că grupul este interesat de viitoarea lui decizie finală, deci să manifeste opțiuni politice preferențiale, el va constata adesea că grupurile organizate pot oferi informații valoroase nu numai într-o problemă specifică, ci și asupra felului în care aceasta afectează votanții.

Politica rezultantă este rareori o victorie totală a unei părți și o înfrîngere absolută a celeilalte. Aceasta pentru că a face politică într-o democrație înseamnă aproape întotdeauna să modelezi consensul și să găsești un teren comun. Edmund Burke nota că "Toate guvernele [...] sînt fondate pe compromis și troc." Doar în cazuri foarte rare una din părți cîștigă supremația politică astfel încît să poată ignora complet interesele celeilalte, și atunci nu pentru multă vreme. Chiar atunci cînd este posibilă o victorie totală, ea este rareori înțeleaptă, căci polarizează opoziția și otrăvește atmosfera de respect reciproc și toleranță, necesară în orice societate liberă.

La un asemenea compromis este greu de ajuns, atunci cînd e vorba despre implicarea societăților bazate pe interese mai degrabă morale decît practice. Cea mai dificilă zonă a politicii este aceea care implică instituțiile religioase ale țării.

În Statele Unite există o separare constituțională între biserică și stat. În primul rînd și mai presus de toate, separarea constituțională a bisericii de stat previne *instituționalizarea* oricărei unice religii de stat. Astfel, toate cultele religioase au drepturi egale și același statut

în societate şi toţi membrii unui cult au drepturi egale. Acest lucru împiedică impunerea voinţei unui grup religios asupra altora, chiar dacă el reprezintă o majoritate. În mare parte, Statele Unite s-au format ca un liman al fugii de represiune religioasă. Astfel, principiul separării bisericii de stat este foarte puternic. Aceasta nu împiedică participarea instituţiilor religioase la viaţa politică a ţării sau încercarea lor de a influenţa funcţionarii publici în anumite probleme. Dar separarea constituţională dintre biserică şi stat este aceea care împiedică o religie să stabilească o linie politică.

Acolo unde nu există o asemenea separare constituţională, instituţiile religioase joacă adesea un rol mult mai important în elaborarea unei politici publice anume, ca de exemplu în problema avortului sau a educaţiei religioase în şcolile publice.

Statele Unite sînt mai deosebite prin faptul că educaţia religioasă în şcolile publice (adică în şcolile finanţate din impozitele cetăţenilor) nu este permisă, datorită clauzei constituţionale a separării bisericii de stat. În multe democraţii europene, educaţia religioasă a fost permisă sau chiar obligatorie ca parte a programei şcolare. Oricum, orice astfel de problemă implicînd aspecte religioase sau morale este în mod necesar dificilă şi de obicei durează la nesfîrşit. (Dezbaterea privind legalizarea sau interzicerea avortului continuă, în aproape toate democraţiile, ca şi controversa asupra naturii şi duratei educaţiei religioase.)

Într-o democraţie, apare întotdeauna o problemă majoră atunci cînd politica se confruntă cu morala sau religia. Este greu să se ajungă la compromis; aşa cum ai încerca să faci un compromis asupra nivelului impozitelor sau a tipului de cheltuieli bugetare. Pericolul este că stabilirea unor coduri morale sau religioase stricte poate leza drepturile indivizilor sau ale minorităţilor.

Funcţionarul public ales serveşte şi conduce poporul, el fiind acela care face politica. El nu trebuie să fie imun la interesul public, altfel nu va mai asculta ceea ce publicul are de spus. Dar politicianul care ia decizii bazîndu-se numai pe ceea ce pare mai popular într-un anumit moment, dă dovadă de prea puţină pricepere, capacitate de a conduce şi de a fi om de stat. El nu reuşeşte să educe publicul în interesul lui pe termen lung şi, de asemenea, nici nu reuşeşte să-şi facă datoria de a împlini acele interese.

Partea a IV-a: Mass media

Libertatea presei este unul din marile bastioane ale libertăţii generale, şi ea nu poate fi înăbuşită decît de guverne despotice.
George Mason, 1776

Dată fiind extinderea societăţilor democratice moderne, cetăţenii au nevoie de mijloace cu ajutorul cărora să comunice la distanţe mari, ei între ei, şi cu guvernul lor. Televiziunea, radioul, ziarele, revistele şi cărţile sînt mijloace de comunicare fără de care democraţiile moderne n-ar putea exista în forma lor de acum. Presa nu este un mediu pasiv sau un mijloc de comunicare transparent. Într-o societate modernă liberă, ea tinde să joace un rol activ. Se mîndreşte mai ales că informează publicul privind activităţile guvernului, inclusiv acelea pe care guvernul ar prefera să le ascundă.

Pentru a-şi îndeplini rolul, presa trebuie să fie independentă de controlul guvernamental. Guvernul nu are voie să folosească presa ca pe o unealtă, pentru a-şi promova politica. Cu toate acestea, presa are datoria - pe care nu întotdeauna şi-o face - de a-şi folosi puterea în mod responsabil, pentru a încuraja dezbaterea rezonabilă şi echilibrată a problemelor publice.

Societăţile moderne au instituţii de mediatizare foarte dezvoltate şi sofisticate. În societăţile care nu sînt libere, acestea sînt folosite de către guvern pentru a manipula poporul. Spre deosebire de acestea, democraţiile au o presă liberă şi independentă care joacă un rol important în procesul politic.

O funcţie a mass-mediei este să informeze şi să educe. Deoarece publicul este cel care ia deciziile hotărîtoare asupra felului în care guvernul trebuie să funcţioneze, oamenii au nevoie de informaţii asupra tuturor problemelor. Aşa cum spunea Arthur Sulzberger, fost editor al ziarului New York Times „Discernămîntul unui om nu poate fi superior informaţiilor care stau la baza lui." Prin noi story-uri, editoriale şi articole de opinie, presa informează publicul asupra aspectelor şi problemelor cu care se confruntă societatea. Ea transmite amănunte privind candidaţii în alegeri, poziţia pe care o iau,

experienţa şi caracterul lor. Înarmaţi cu asemenea informaţii, alegătorii pot lua decizii mai înţelepte.

Uneori presa poate înlesni compromisul între facţiunile politice. De exemplu poate menţine presiunea asupra funcţionarilor guvernamentali, ca aceştia să ajungă să ia o decizie, într-o problemă politică importantă. Poate de asemenea să ajute naţiunea să ajungă la consens, asigurînd un forum pentru schimbul de informaţii şi păreri.

Guvernele pot încerca să înşele publicul în ceea ce priveşte activităţile şi intenţiile lor, folosind propaganda şi manipulînd mass-media. Dimpotrivă, presa liberă sileşte în general guvernul să spună adevărul. A se observa, totuşi, că informaţia pe care presa o asigură este filtrată prin subiectivismul, psihologia şi sentimentele personale ale reporterului, redactorului şi editorului şi poate de asemenea să fie influenţată de nevoile de marketing ale publicaţiei. Mulţi ziarişti se zbat să asigure o relatare exactă, obiectivă a ştirilor; alţii au cîte o rubrică al cărei rol este să promoveze o strategie şi să exprime opinii personale. Dar în nici un caz subiectivismul nu poate fi evitat total. De aceea este înţelept ca cetăţenii să se bazeze pe surse multiple de difuzare a ştirilor, pentru a obţine o imagine cît mai exactă a evenimentelor.

Mass media poate avea efecte dăunătoare asupra procesului politic. Ea poate inflama opinia publică, poate preocupa guvernul de a se apăra, într-o anume problemă, neglijîndu-şi toate celelalte treburi şi poate să încalce intimitatea individuală. Victime ale delictelor, calamităţilor naturale sau ale altor tragedii îşi văd deseori suferinţa reprodusă şi examinată în presă, şi nu există amănunt al vieţii unui politician care să nu fie supus cercetării mass-mediei.

Cel mai important avantaj al mass-mediei este de obicei de găsit în domeniul politicii publice. Media joacă un rol important în scoaterea la iveală a faptelor rele, în relatarea problemelor importante care stau în faţa publicului, şi în căutarea de informaţii pe care pînă şi funcţionarii publici democratic aleşi ar putea dori să le ţină ascunse publicului. Firesc, puterea ispiteşte şi, uneori, corupe. Este deci important să existe un mijloc independent, care să-i împiedice pe politicieni să abuzeze de puterea care le-a fost încredinţată de alegători. Se ivesc controverse atunci cînd mass-media acţionează cu duritate sau iresponsabil pentru a scoate la iveală un lucru neacoperit în mod adecvat de fapte. Sau, dacă mass-media publicitează ceva exact înainte de alegeri, cu efecte negative asupra vreunui partid. (S-a ridicat deja această problemă în Cehoslovacia, cînd, cu trei zile înainte de primele

alegeri libere, şeful unui partid politic a fost demascat ca informator al poliţiei, fiind afectate astfel şansele partidului. Totuşi sondajele de opinie au arătat mai tîrziu că aceasta a avut un efect prea puţin măsurabil.)

Într-o democraţie, totuşi, libertatea neîngrădită este de preferat restricţiilor guvernului asupra presei. Cum scria Alexis de Tocqueville „ca să te bucuri de avantajele inestimabile ale libertăţii presei, trebuie să accepţi şi relele pe care, inevitabil, ea le produce."

Reglementările guvernului privind mass-media

Importanţa pe care societăţile libere o acordă presei independente se poate vedea studiind protecţia pe care Constituţia SUA o acordă presei. Primul Amendament al Constituţiei spune: „Congresul nu va elabora nici o lege [...] care să încalce libertatea cuvîntului sau a presei." Guvernul nu poate opri presa să publice sau să transmită informaţii, oricare ar fi ele, nici nu poate pretinde pedepsirea după publicare, chiar dacă informaţiile includ secrete guvernamentale. (Excepţiile sînt foarte puţine. Judecătorii pot împiedica presa să publice amănunte despre un proces penal în curs de desfăşurare, de exemplu, pentru a se asigura că juraţii nu vor fi influenţaţi de informaţii venite dinafară. Radioul şi televiziunea nu au voie să folosească în transmisiile lor un limbaj obscen sau să difuzeze programe obscene. Deşi numai în situaţii foarte particulare, este totuşi posibil ca indivizii să ceară daune ziarelor sau studiourilor de radio sau televiziune pentru publicarea unor lucruri considerate compromiţătoare.)

Alte ţări exercită un control mai strict asupra mass-mediei. Dacă presa britanică se bucură de o puternică protecţie datorită legii Comunelor şi actelor Parlamentului, Marea Britanie are şi un Act al Secretelor Oficiale, care permite guvernului să dea în judecată indivizii pentru publicarea secretelor de stat. De asemenea, pentru figurile publice din Marea Britanie este mai uşor să cîştige procesele de calomnie. În Franţa, un redactor al unui ziar a fost zdravăn amendat pentru că scrisese un articol critic la adresa preşedintelui ţării şi, pînă în 1970, guvernul francez avea dreptul să interzică orice film artistic considerat ca putînd să „tulbure liniştea publică" sau "din alte raţiuni de stat".

În multe țări moderne, mijloacele audio-vizuale sînt și ele subiecte ale unor reglementări privind campaniile politice. Posturile sînt obligate să doneze mult timp de emisie candidaților, de exemplu, și li se interzice să transmită publicitate pentru campanie, în anumite perioade ale acesteia.

Dacă în țările democrate ziarele sînt în general proprietate particulară, în afara Statelor Unite principalele stații de radio și televiziune sînt deseori proprietatea statului. Gradul de control guvernamental variază de la națiune la națiune. BBC este o societate publică pe acțiuni, care are control deplin al politicii sale manageriale și editoriale, atîta timp cît respectă termenii licenței sale. Din contră, televiziunea franceză face parte oficial din Ministerul Educației și este supusă unui control guvernamental sporit, în ceea ce privește politica editorială. Modelul francez este totuși mai degrabă excepția decît regula; majoritatea radiourilor și televiziunilor în Europa de Vest și Japonia urmează modelul britanic.

Rolul mass-mediei în procesul politic

Mass-media a jucat întotdeauna un rol important în viața politică a democrației moderne. Edmund Burke exagera foarte puțin cînd afirma că există „Trei Stări în Parlament (lorzii, clerul și comunele), dar la Galeria Reporterilor, iată, stă o a treia stare, cu mult mai importantă decît toate."

Politicienii sînt foarte atenți la felul în care sînt înțeleși prin presă. Ei încearcă să-și trimită publicului mesajul prin mass-media și încearcă să obțină cea mai favorabilă imagine publică în mass-media.

Televiziunea exercită o influență deosebit de mare asupra politicii, datorită naturii sale imediate și accesibile și pentru că majoritatea oamenilor află azi mare parte din veşti, de la televizor. Știrile și reportajele de la televizor sînt, în ultimă instanță, o serie de imagini legate printr-un scurt comentariu. Cu cît imaginea este mai dramatică, cu atît e mai probabil ca televiziunea să se ocupe de subiectul respectiv. O altă caracteristică importantă a știrilor televizate este timpul lor limitat. De obicei buletinul de știri național durează treizeci de minute

zilnic şi fiecărui reportaj i se alocă două sau trei minute. Acest lucru nu permite tratarea integrală a unui subiect la îndemînă şi poate ultrasimplifica sau trivializa un subiect de ştire. Dar televiziunea este de asemenea mai directă şi poate să transmită ştiri mai repede şi cu mai multă vivacitate. Acest lucru permite publicului să aibă acces imediat la ştirile importante.

Mass-media influenţează procesul politic în alte feluri, mai ales prin deciziile independente care se iau privind ştirile transmise sau publicate. În fiecare zi, redactorii trebuie să evalueze cantităţi mari de potenţiale ştiri şi să decidă ce se va include în ediţia de a doua zi a ziarului sau în buletinul de ştiri de seară. Editorii iau aceste decizii bazîndu-se pe ceea ce cred ei că oamenii vor dori să citească sau să vadă, ce story-uri sînt mai semnificative ca ştiri sau ce cred ei că va vinde mai bine ziarul sau va creşte numărul de telespectatori. Aceste decizii determină aspectele care ajung în conştiinţa publică şi, în consecinţă, pe acelea care cîştigă relevanţă politică.

Cei care lucrează în mass-media sînt deseori criticaţi pentru deciziile redacţionale pe care le iau. Uneori presa duce rolul de "cîine de pază" prea departe şi difuzează informaţii care ar trebui să rămînă confidenţiale. În SUA, vieţile personale ale politicienilor sînt considerate informaţii importante pentru public. Uneori mass-media publică secrete militare sau exhibă detalii ale discuţiilor confidenţiale din cadrul guvernului, care pot dăuna siguranţei naţionale. Dar Constituţia SUA caută să păstreze echilibrul delicat dintre libertatea individuală şi siguranţa naţională sau publică. În ceea ce priveşte viaţa lor politică, cetăţenii preferă de obicei o presă neîngrădită, instituirii unor controale care ar putea restrînge accesul publicului la informaţie.

Poate că Thomas Jefferson a formulat acest lucru cel mai bine, scriind: „Dacă decizia de a avea un guvern fără ziare sau ziare fără guvern ar fi lăsată în seama mea, n-aş ezita nici o clipă să prefer ultima variantă."

Concluzie

Deşi democraţia a fost un ideal puternic şi trainic timp de două milenii, ea s-a dovedit şi fragilă, în practică. Tot acest timp doar puţine ţări au fost în stare să aibă răbdarea, infrastructurile instituţionale,

controlul şi echilibrul necesare pentru ca o politică democrată să dureze o perioadă mai lungă. Dar în lumea de după război, democraţiile au devenit mai prospere şi multe au atins o stabilitate care a permis ca în ţările respective să crească şi libertatea, şi bunăstarea cetăţenilor. Astăzi, din ce în ce mai multe ţări se angajează pe drumul democraţiei, considerînd-o cel mai bun sistem politic conceput vreodată. Într-o societate democratică, politica constă în dialogul dintre guvern şi cetăţenii săi şi între cetăţenii înşişi. Are importanţă nu numai pentru stabilirea unui sistem de guvernare loial şi viabil, dar şi garantează că un asemenea sistem se va adecva în fapt problemelor, aspectelor şi evenimentelor zilei, fără a pierde consimţămîntul şi susţinerea celor guvernaţi. Politicienii încearcă să-i convingă pe alegători de adevărul ideilor şi convingerilor lor şi să descopere propriile interese şi preferinţe ale alegătorilor. Între timp, cetăţenii ca indivizi, dar şi organizaţiile, pot participa la dezbatere, pot să-şi ofere capacitatea de orientare şi să strîngă suficiente informaţii pentru a hotărî dacă politicienii acţionează cu înţelepciune în numele lor. Orice societate liberă pretinde, mai presus de orice, participarea civică activă. Aristotel scria: „Dacă libertatea şi egalitatea [...] se regăsesc cu precădere în democraţie, ele vor fi pe deplin împlinite atunci cînd toată lumea, în mod egal, participă la guvernare în totalitatea ei."

Cuvintele lui Aristotel au cîteva înţelesuri profunde. Cel mai important este că democraţia oferă, în cea mai mare măsură, libertatea şi egalitatea. Într-un asemenea sistem, cetăţeanul ca individ are controlul maxim al propriei sale vieţi. Individul are cele mai multe ocazii de a-şi urma propriile interese şi de a-şi împlini aspiraţiile şi visele. În acelaşi timp, o asemenea libertate şi egalitate impun răspunderea lărgită a individului: faţă de viaţa sa personală şi faţă de viaţa comunităţii sau a naţiunii. Căci nici unui individ, grup sau partid nu li se permite să deţină puterea de a hotărî în problemele statului sau în cele personale ale altui individ.

Deoarece statul nu se îngrijeşte de toate dorinţele şi nevoile individului, acesta trebuie să poarte singur de grijă dorinţelor şi nevoilor sale şi să caute satisfacerea lor, deseori prin metode personale. De asemenea, individul nu poate pretinde ca statul sau guvernul să acţioneze spontan într-o anume problemă, fie că e vorba de ridicarea unui semafor într-o intersecţie periculoasă, fie de îmbunătăţirea stării învăţămîntului public. Cetăţenilor li se încredinţează responsabilitatea de a se autoguverna şi astfel ei sînt aceia care asigură şi calitatea vieţii publice, şi a celei personale. Participarea deplină a cetăţenilor

este aceea care permite politicii să-şi îndeplinească cea mai nobilă funcţie.

Deoarece toţi cetăţenii sînt implicaţi, politica democrată este complexă. Şi nici o părere nu este considerată corectă. Statul ordinii politice ideale nu este considerat relevant, căci este imposibil ca toată lumea să fie de acord asupra idealului. Sistemul comunist a demonstrat pericolul încercării de a realiza utopia.

Politica într-o societate liberă este un proces evolutiv, nu o condiţie statică. Ea trebuie reglată din cînd în cînd pentru a reflecta schimbările în societate şi periodic întărită pentru a se apăra de atacurile posibile, dinăuntru şi dinafară. Ea depinde de puterea ideilor concurente, a convingerilor şi ideologiilor şi de discutarea ordonată a punctelor de vedere diferite, luptînd în acelaşi timp să servească interesul public şi să îmbunătăţească viaţa cetăţenilor.

A PREDA DEMOCRAŢIA: DE CE ŞI CUM TREBUIE EA PREDATĂ ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATĂ

Introducere

Fragilitatea democraţiei este insuficient înţeleasă de către mulţi, mai ales într-o vreme cînd acest multdorit sistem de guvernare cîştigă teren într-o atît de mare parte a lumii noastre. Vedem nestăvilita sete de libertate a bărbaţilor şi femeilor de peste tot, rezistenţa încăpăţînată faţă de regimurile totalitare şi apariţia guvernelor democrate, din America Latină şi pînă în Europa Centrală. Ca martori ai acestora, tindem în mod natural să presupunem că democraţia este robustă, se automenţine şi nu poate fi oprită. Am putea să devenim prea încrezători, căzînd chiar în automulţumire, la gîndul viitorului ei.

Aceasta este o periculoasă autoamăgire. Este de la sine înţeles că oamenii preferă, în mod natural, libertatea şi nu opresiunea. Dar aceasta nu înseamnă că sistemelor politice democratice li se poate cere să se creeze şi să se menţină în timp.

Dimpotrivă. Putem de asemenea observa că puţine ţări şi-au susţinut perioade mai lungi guvernele democratice şi că multe le-au considerat a fi faze de tranziţie printre perioade recurente de guvernare opresivă. Vedem ţări care-şi pierd libertatea, ca şi zone în care lupta pare, cel puţin acum, plină de succes. Vedem ţări în care un regim autoritar este înlocuit de un altul. Dacă democraţia ar fi, în substanţa ei, atît de puternică pe cît e de atrăgătoare, ne-am putea aştepta în mod logic să vedem o cu totul altă situaţie, în lumea modernă.

Există, desigur, mulţi factori incluşi, dar unul este central acestei conferinţe, ca şi situaţiei din Nicaragua şi din multe alte ţări, în anii '90. Mă refer, desigur, la copiii care nu ajung niciodată să înţeleagă principiile democraţiei, copiii care nu reuşesc să ajungă la o implicare plină de convingere privind păstrarea şi ocrotirea democraţiei, copiii care nu au un exerciţiu solid în îndeplinirea drepturilor şi îndatoririlor ca cetăţeni ai unei democraţii - asemenea copii cresc şi devin adulţi cărora democraţia le poate fi smulsă prea uşor.

Pentru a pune problema simplu: oamenii se pot naşte cu apetit pentru libertate personală, dar nu se nasc cu ştiinţa ordinii politice şi sociale care face posibilă libertatea, peste timp, pentru ei şi copiii lor, nici cu obiceiurile, atitudinile şi trăsăturile de caracter care fac democraţia posibilă. Asemenea lucruri trebuie dobîndite. Ele trebuie învăţate. Dar dacă ele trebuie învăţate, cineva trebuie să le predea. Urmează că orice societate liberă care speră să rămînă liberă trebuie să se asigure că fiicele şi fiii ei sînt educaţi cu grijă şi sistematic în teoria şi practica democraţiei şi că dobîndesc o preferinţă afirmativă pentru aceasta, mai presus de alte forme de guvernare. (Ei trebuie, desigur, să înveţe şi despre celelalte forme de guvernare, pentru a fi capabili să facă o comparaţie informată.)

Numai în acest fel supravieţuieşte democraţia, de la o generaţie la alta. Numai în acest fel rădăcinile ei se adîncesc destul în minţile, inimile şi sufletele oamenilor, astfel încît ei să fie capabili să reziste la eforturile celor care încearcă să li le smulgă.

Revitalizarea şcolilor

Învăţământul oficial nu este, desigur, singura influenţă educaţională asupra copiilor. Ei învaţă şi din ce aud la radio, din ce văd la televizor, din cărţi, ziare şi reviste (asta în cazul în care ştiu să citească!), din participarea la diferite activităţi extraşcolare, din observarea şi ascultarea adulţilor şi aşa mai departe. Un program complet de educaţie democratică va lua în considerare şi aceste surse neoficiale.

Totuşi, principala noastră preocupare aici este educaţia oficială, aşa cum se întîlneşte ea în timpul anilor formativi ai învăţământului primar şi secundar. Acesta este cel mai sistematic şi bine studiat mod de educaţie. Este de asemenea şi modul cel mai susceptibil la direcţionări (şi redirecţionări) de strategie politică.

Ne oprim şi observăm aici că dictatorii şi totalitariştii înţeleg foarte exact influenţa pe care o are educaţia asupra minţilor şi inimilor generaţiei următoare. De aceea se străduiesc atîta să controleze sistemul de învăţământ, să se asigure că se predă aşa cum o cere linia trasată de partid, să-l forţeze să devină un instrument pentru întărirea şi perpetuarea conducerii lor, prin selecţia operată asupra ideilor, a informaţiei şi opiniilor pe care le află copiii în clasă şi din manual. Controlului şcolilor, pentru conducerile regimurilor nedemocrate, îi este prioritar doar controlul mass-mediei.

Democraţii înţeleg şi deplîng acest lucru, dar uneori trag concluzii greşite. Pentru că totalitarii exagerează atît în controlul şcolilor şi modelarea a ceea ce se predă acolo, democraţiii, dorind să fie diferiţi din toate punctele de vedere, pot fi tentaţi să evite implicarea directă în sistemul oficial de învăţământ, considerînd că, oarecum, absenţa dominaţiei totalitare va duce ca pein minune la întărirea democraţiei.

Aceasta este o naivitate, pînă şi în democraţiile mature. Noi am văzut în Statele Unite cum lipsa de atenţie îndreptată spre predarea democraţiei în şcoli duce la generaţii de elevi care nu-i înţeleg în

mod adecvat principiile centrale sau felul în care instituţiile sale vitale funcţionează tineri, cărora le lipsesc cunoştinţele şi deprinderile intelectuale cu ajutorul cărora să poată compara, în cunoştinţă de cauză, democraţia cu alte regimuri, oameni care presupun că libertatea e totuna cu comercializarea alcoolului, iar drepturile cu automulţumirea şi care nu reuşesc să-şi dea seama că răspunderile trebuie să însoţească drepturile, dacă e ca libertatea să dureze.

Examinînd condiţia Statelor Unite în 1984, distinsul filozof Sidney Hook scria că se observă:

(1) afirmarea vehementă a drepturilor şi îndreptăţirilor, fără acceptarea îndatoririlor şi obligaţiilor corespunzătoare

(2) invocarea drepturilor de grup pentru justificarea încălcării drepturilor individuale

(3) creşterea şi tolerarea violenţei, în şcoli şi la întrunirile locale

(4) sfidarea deschisă a legilor autorizate de procesul democratic şi indulgenţa tribunalelor faţă de recidivişti lipsiţi de remuşcări

(5) intruziunea continuă în procesul legislativ de către tribunalele înseşi

(6) pierdrea încrederii în electorat, ca ultim depozitar al propriei libertăţi

Hook era convins că, în mare parte, remediul acestor inconveniente este reforma învăţămîntului. Nu este, spunea el, suficient să „se îmbunătăţească nivelul priceperilor şi alfabetizării studenţilor americani... Este la fel de importantă ascuţirea înţelegerii societăţii libere, a răspunderilor şi posibilităţilor oferite de ea, a poverilor şi pericolelor care-i stau în faţă. În loc de a ne baza în primul rînd pe ştiinţele exacte şi umaniste pentru a inspira loialitate faţă de procesul autoguvernării, ar trebui să căutăm să dezvoltăm în mod direct acea loialitate, prin cercetarea onestă a funcţionării unei comunităţi democratice, prin învăţarea istoriei ei, celebrarea eroilor săi şi evidenţierea realizărilor sale. Studiul intensiv al teoriei şi practicii societăţilor totalitare contemporane, mai ales al drepturilor omului în acele zone în care comunismul a triumfat, trebuie să fie integrate acestei cercetări."

Hook scria, daţi-mi voie s-o repet, despre Statele Unite, o ţară care şi-a menţinut forma democratică de guvernămînt timp de două secole la rînd, o ţară în care doar imigranţii de curînd sosiţi au avut experienţa directă a regimurilor non-democratice şi în care educaţia este de multă vreme la îndemîna tuturor, inclusiv studiul istoriei şi al

ştiinţelor civice. Cu toate acestea, sistemul respectiv de educaţie nu servea în mod satisfăcător la inducere a cunoştinţelor şi atitudinii care sînt vitale stabilităţii şi funcţionării solide a societăţii democratice. (Îmi face plăcere să notez aici că semnalul de alarmă tras de Dr. Hook a trezit atenţia americanilor din tot spectrul politic şi că acum se fac o sumedenie de eforturi cu scopul precis de a rectifica situaţia din interiorul sistemului de învăţămînt american, acestea incluzînd proiectul „Education for Democracy", co-sponsorizat de American Federation of Teachers, Freedom House şi Educational Excellence Network.)

Gîndiţi-vă cu cît este mai urgentă şi mai îngrijorătoare situaţia în ţările cărora le lipseşte o lungă tradiţie de guvernare democratică, mai ales în ţinuturile unde sistemul educaţional a fost pînă de curînd sub controlul regimurilor totalitare.

În Europa Centrală şi de Est, de exemplu, găsim şcoli în care aproape toate manualele şi programele disponibile azi sînt acelea dezvoltate în lunga perioadă a guvernării comuniste şi a dominaţiei sovietice, atunci cînd mulţi profesori şi directori erau membri ai partidului comunist, atunci cînd accesul la alte surse de informare fusese sistematic interzis timp de decenii şi atunci cînd nici copiii, nici părinţiii, nici profesorii lor nu avuseseră în mod direct experienţa vieţii într-o societate liberă. Ce provocare imensă stă în faţa acestor ţări şi a încercării lor de a-şi transforma sistemul de învăţămînt în teren propice democraţiei!

Problema îndoctrinării

Întrebarea care ne stă clar în faţă în acest moment al discursului nostru - poate cea mai dificilă pe care am s-o pun - este dacă e posibil efectiv ca şcoala să-i educe pe tineri în spiritul democraţiei, fără a deveni organ de propagandă sau agent al îndoctrinării care seamănă, deşi mult mai benign, cu sistemul de educaţie totalitar a cărui înlocuire se încearcă. Pot educatorii să-i ajute pe copii să dobîndească obiceiurile intelectuale şi trăsăturile de caracter pe care le subînţelegem într-o societate liberă şi în acelaţi timp să le insufle aceloraşi copii loialitate afirmativă la adresa sistemelor politice democratice care fac posibilă o asemenea societate?

Răspunsul meu, poate nesurprinzător, este că acest lucru este posibil şi necesar, dar că el este şi dificil. E nevoie de subtilitate şi rafinament din partea celor care conduc şi predau în şcoli. E nevoie ca ei să înţeleagă rolul distinct al educaţiei într-o societate democratică - şi de asemenea al democraţiei în educaţie. Această misiune cere şi din partea lor să admită că o bună educaţie întru democraţie este aceea care echilibrează pe de o parte deschiderea către idei noi şi toleranţa faţă de diferenţe, şi pe de altă parte capacitatea de a emite judecăţi calitative logice şi bine fondate.

Ambele „părţi" sînt necesare. Ambele trebuie dezvoltate sistematic de către şcoală. Doar atunci cînd ambele sînt prezente în mintea generaţiei următoare, democraţia este în siguranţă. Sistemele de educaţie totalitară nu promovează dechiderea spre idee sau libertatea de gîndire. Ele predau un singur lucru şi pretind că acela este adevărul. Elevilor nu li se permite să pună sub semnul întrebării autoritatea, să propună alternative sau să analizeze independent informaţia. Nici educatorilor lor. Profesorilor şi elevilor, la un loc, li se spune ce să gîndească.

În schimb, într-o democraţie, sistemul de educaţie nu sufocă cercetarea deschisă. Mai degrabă şcoala invită la aceasta. Elevii sînt încurajaţi să pună întrebări, să evalueze evidenţa, să participe la discuţii libere şi să gîndească singuri. Prin organizarea şi conducerea lor internă şi prin felul în care elevii relaţionează unii cu ceilalţi în clasă, la ore şi pe coridoare, ei demonstrează aplicarea practică a principiilor care se predau.

Pericolul relativismului

Libertatea intelectuală este inclusă în educaţia democratică. Dar şi aici unii educatori, chiar cu cele mai bune intenţii, pot aluneca în greşeală. Căutînd să evite acuzaţia de îndoctrinare, ei cad în obiceiul de a considera toate afirmaţiile, oricît de absurde, ca valide în mod egal şi orice informaţie, oricît de contrafăcută, ca demnă de încredere, toate gîndurile, oricît de ilogice, ca egal de logice. Ei atrag atenţia elevilor lor asupra faptului că toate concluziile la care oamenii pot ajunge sînt egal de legitime, diferind numai prin modă, preferinţe sau interese proprii.

Aceasta este filozofia care se dă uneori drept relativism şi este la modă azi în cercurile intelectuale şi educaţionale. (Un exemplu

elocvent în lumea academică este analiza „deconstructivistă" a literaturii.) Relativismul poate, totuşi, să fie la fel de dăunător ca şi dogmatismul - din anumite puncte de vedere, chiar mai dăunător, pentru că e cu mult mai seducător, mai superficial de atrăgător. Cu toate acestea, el are rădăcini adînci în profesia de dascăl, rădăcini care pot fi urmărite, cel puţin în parte, pînă la ideile pe care le asociem de obicei cu învăţămîntul „progresiv" sau „orientat către copil".

La suprafaţă, învăţămîntul „progresiv" este în întregime compatibil cu un sistem politic democratic. Într-adevăr, este inimaginabil că o asemenea abordare liberă faţă de educaţia în şcoală ar putea dura, sub un regim totalitar. Dar pe educaţia progresivă, dacă nu este structurată cu grijă, nu se poate conta pentru consolidarea şi întărirea sistemului democratic în care înfloreşte. În acest sens, ea poartă în sine sămînţa autodistrugerii.

Ideea este, desigur, că un sistem de învăţămînt care preţuieşte relativismul, preţuieşte mai mult ca orice deschiderea intelectuală, încurajează copiii să studieze numai ceea ce îi interesează, nu promovează nici o altă valoare culturală în afară de toleranţă, renunţă la a judeca şi a compara mereu şi se abţine de la a supune ideile unei analize riguroase - un asemenea sistem ajunge repede să semene cu o corabie fără ancoră şi cîrmă. Poate să refuze studenţilor baza morală şi intelectuală de evaluare a informaţiilor şi ideilor cu ochiul limpede şi cu mintea întreagă şi, în timp, poate de asemenea să-şi submineze propria bază socială şi politică, exact pentru că refuză să recunoască importanţa ei transcendentă.

A obţine un echilibru fragil

În încercarea de a înlocui ordinea educaţională a unui regim autoritar cu o abordare potrivită unor nevoi pe termen lung ale societăţii libere, relativismul neîngrădit este o alternativă greşită. Dar aşa este şi noul dogmatism, simpla substituire a unui set de declaraţii cu un altul, tratarea continuă a studenţilor ca pe nişte vase goale care trebuie umplute, cu acceptarea necondiţionată a orice ar spune dascălul sau manualul. Aici e vorba despre obţinera unui echilibru fragil - şi încă a unuia care trebuie să se modifice pe măsură ce copiii se maturizează. Şi aici, din nou, regretatul Sidney Hook aduce lumină.

„[D]iferența de bază dintre societatea deschisă și cea închisă [...] nu rezidă în prezența sau absența îndoctrinării, ci în prezența sau absența spiritului critic, cercetător. Îndoctrinarea este procesul prin care consimțământul de a crede este indus prin mijloace non-raționale și toată educația în toate societățile, acasă și la școală, **în anii de formare** se bazează pe acesta. Obiceiurile dictate de caracter, igienă, socializare elementară și moralitate sînt obținute prin îndoctrinare și devin baza întregii învățări viitoare. Oricum, într-o societate liberă, asemenea metode sînt, și vor fi întotdeauna, însoțite de - și treptat subordonate față de - metodele gîndirii reflexive, critice, la fiecare din nivelurile necesare. Cînd elevii ajung la maturitate sînt capabili să evalueze pentru ei înșiși, pas cu pas, validitatea opiniilor lor și justificarea obiceiurilor în care au fost crescuți. O societate liberă nu numai că permite, dar și încurajează îndoiala intelectuală, corespunzătoare puterii intelectuale a elevilor, considerînd-o parte integrantă a procesului de învățare.

Într-o societate închisă, îndoctrinarea induce evaluarea prin mijloace irațională și non-rațională, dincolo de anii fragezi și de-a lungul întregului parcurs al studiului... Ea nu permite vrreodată un studiu critic al primelor lor principii și al alternativelor acestora. Societatea neliberă își consideră supușii ca fiind într-o stare de permanentă copilărie politică... Societatea liberă poate trăi cu dubiu onest și credință în ea însăși, fără certitudini. Sceptică la soluțiile perfecte, ea se ferește de căutarea absolutului. În contrast cu societatea închisă, ea poate trăi suportînd adevărul despre sine însăși."

Evitarea absolutului, fără a cădea în capcana relativismului: aceasta este provocarea centrală care stă în fața dascălilor democrați. Mai dificilă încă, în virtutea faptului că democrația nu este doar una din cele cîteva mai-mult-sau-mai-puțin-interșanjabilele forme de organizare socială și politică. **Democrația este singurul sistem care prețuiește deschiderea spre căutare și libertatea intelectului, care permite analiza critică a sistemelor sociale și politice!** Fireşte că de aceea educarea adecvată a tinerilor, în spiritul și practica democrației este atît de periculoasă pentru cei care știu că sistemul lor nu suportă analiza critică, pentru cei a căror guvernare se bazează pe forță, intimidare sau credință irefutabilă.

Educaţie şi democraţie

Educaţia joacă un rol singular în societăţile libere. În timp ce sistemul educativ din alte regimuri este o unealtă a acestora, într-o democraţie regimul este creaţia poporului, popor a cărui capacitate de a crea, susţine şi îmbunătăţi regimul respectiv depinde într-o mare măsură de calitatea şi eficienţa structurii de învăţământ prin care acesta se formează. Se poate spune pe faţă că într-o democraţie educaţia îi permite libertăţii înseşi să înflorească peste timp.

În încheiere, mă plec din nou în faţa intuiţiei şi înţelepciunii regretatului Sidney Hook, citînd aici dintr-o carte publicată de el în 1963, intitulată *Educaţia pentru Omul Modern* :

„Întreaga educaţie în şcoală, în fiecare societate, îndeplineşte una din - sau ambele, de obicei,- cele două funcţii, din care cea dintîi este împărtăşirea unor anumite tehnici, priceperi şi sisteme de cunoaştere. A doua este inculcarea, mai mult sau mai puţin deliberată, a unor atitudini generice şi a unor obiceiuri de evaluare, pînă în momentul cînd devin parte dintr-un model de comportament reflex al acelora ce au trecut prin procesul de învăţămînt...

În toate societăţile [...] educaţia publică serveşte un scop social. Ea nu este autonomă, nu îşi stabileşte singură propriile ţeluri. Dar deşi şcoala serveşte întotdeauna un scop social, nu trebuie să se creadă că acest scop este unul constant în toate societăţile. *Tipul* de scop social pe care-l exercită şcoala variază în funcţie de felul de societate în care aceasta se găseşte [...], o consideraţie de importanţă crucială, dacă analizăm ţelurile şcolii într-o societate *democratică* [...].

[Î]ntr-o societate nedemocratică există un singur lucru pe care educaţia nu l-a făcut niciodată şi nu poate să-l facă. Ea nu poate influenţa reforma strategiei sociale sau redirecţionarea schimbării sociale. Căci controlul facilităţilor educaţionale este monopolul minorităţii politice dominante. De obicei el emană dintr-o sursă unică şi centrală. Conţinutul instrucţiei este sub atentă supraveghere. Întregul proces al educaţiei se desfăşoară în deplină conştiinţă ideologică [...].

Într-o societate politică democrată, educaţia poate face mult mai mult, în bine sau rău [...]. Într-o societate democrată, educaţia nu este monopolul unui singur grup. Nici nu este la fel de centralizată ca în alte societăţi. O sumedenie de influenţe conflictuale sînt exercitate asupra conţinutului şi ţelurilor învăţării [...]. Profesia

actuală a idealurilor formale ale democraţiei - guvernare prin consimţământ, libertatea opoziţiei, libertatea cuvîntului, a presei şi a cercetării - poate avea consecinţe practice... Şi mai important, ea permite atitudinilor critice ale gîndului să se dezvolte. Şi, chiar mai important, aceste idei şi atitudini, într-o societate democratică, se întrepătrund cu celelalte zone ale vieţii sociale [...].

Educaţia are deci influenţă asupra ordinii sociale în toate societăţile, dar mult mai multă influenţă într-o societate democratică[...]. Într-o democraţie, dascălii ca grup au şanse mult mai clare să influenţeze societatea şi deci o mai mare răspundere pentru ceea ce fac sau nu reuşesc să facă, decît în orice alt sistem politic. Ca toţi dascălii, şi dascălul democrat serveşte societatea. Dar a servi societatea nu înseamnă a-i fi aservit, ei sau claselor ei celor mai influente. Un dascăl care acceptă filozofia democraţiei are datoria morală de a fi loial, nu în primul rînd unui grup al comunităţii sau chiar comunităţii, aşa cum este ea compusă într-un moment oarecare, ci unui set de idealuri şi unei metode pe care o crede el a fi pe măsura sarcinii de a valida aceste idealuri [...].

Dascălii, ca toţi ceilalţi cetăţeni, nu pot da înapoi de la a lua o poziţie în problemele cele mai importante care nasc controverse. Dar sarcina lor ca dascăli nu este să predice soluţiile pe care le deţin ca şi cetăţeni. Datoria lor este să predea în aşa fel încît, la nivelurile respective, studenţii să devină conştienţi de aspectele centrale ale culturii lor, obişnuiţi cu cercetarea ştiinţifică a consecinţelor soluţiilor propuse, sensibili la valorile implicate de aceste soluţii şi afectaţi de ele, dar avînd destul curaj să accepte concluziile la care pot duce metodele şi intuiţiile [...]. Cam atît au dreptul cetăţenii unei democraţii să ceară de la dascălii acesteia."

Publicarea acestei lucrări a fost posibilă datorită sprijinului fundațiilor
National Endowment for Democracy, S.U.A., și CEBEMO / BILANCE, Olanda
Traducere din limba engleză de Alina Cadariu